

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 401
A. de Snoo

Het verschil tussen
eenheid en kerkelijke
eenheid: 500 manuren

MEDITATIEF 405
O.W. Bouwsma
Kortzichtigheid

WANDELEN MET GOD 406
J. Wesseling
Controle

SCHRIFTSTUDIE 408
P. Groenenberg
Het duurt zo lang
(2 Tess. 2, 3.4)

LITURGIE EN GEMEENTE 411
J. Smelik
Het kerklied en
de gezangbundel 2

KERKGESCHIEDENIS 415
H. Veldman
Toen Luther stierf... 2

en verder...

Gedicht / Boekbespreking
Meegelezen / Uit de kerken

HET VERSCHIL TUSSEN EENHEID EN KERKELIJKE EENHEID: 500 MANUREN

Wie op zoek gaat naar datgene wat mensen verbindt, die *allen* instemmen met *de gereformeerde* belijdenis *muur* die tot verschillende kerken behoren, doet een goed werk. Hij zal er hopelijk in slagen vele punten van overeenkomst te vinden.

Minder snel slaagt hij die vervolgens ook zoekt naar kerkelijke eenheid tussen al deze mensen.

De geschiedenis leert: met elkaar in gesprek gaan als gereformeerde belijders, dat wil nog wel lukken.

Maar echt sámengaan stuit telkens weer af op diverse bezwaren.

Voor mij ligt het 'Rapport van de deputaten voor kerkelijke eenheid aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samen te komen in Berkel 1996'. Een rapport van maar liefst 120 pagina's. Er wordt dan ook verslag gedaan van ruim 500 manuren de-

putatenwerk.

De broeders hebben geweten wat het betekent niet maar 'deputaten voor de eenheid van alle gereformeerde belijders' te zijn, maar 'deputaten voor kerkelijke eenheid'. Een naam waar de synode van Leeuwarden 1990, die voor het

eerst dit deputaatschap instelde, bewust voor heeft **gekozen**: het gebed en het **gebod** van onze Here **roepen** ons op samen echt één lichaam te zijn (Joh. 17 : 11, 21 e.v., 1 Kor. 1 : 10 e.v., Ef. 4 : 1-6, Fil. 1 : 27; zie ook art. 28 NGB).

Ook op de synode van Ommen 1993 diende al een rapport van deputaten kerkelijke eenheid (in het **vervolg**: DKE). Het **gaf** een eerste inventarisatie van allerlei vragen rond serieus op kerkelijke eenheid gerichte samensprekingen. De door Ommen benoemde deputaten kregen de opdracht mee de bezinning voort te zetten, plaatselijke kerken in haar samensprekingen van dienst te zijn en zo mogelijk ook

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DEBRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DR. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24.8260 A4 te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

zelf initiatieven naar buiten te ontplooiën.

In dit artikel geven we – met respect voor het vele denkwerk van deputaten en vooralsnog **zonder** commentaar – iets van de resultaten van het **werk** door.

Opdracht

Voor alle duidelijkheid eerst even de (bijna) complete opdracht die de synode de deputaten meegaf:

1. de plaatselijke kerken te stimuleren bij hun roeping er aan mee te werken dat **allen** die Christus liefhebben naar Gods Woord in eenheid van het ware geloof bijeenkomen;
2. desgevraagd plaatselijke kerken te adviseren en terzijde te staan bij het leggen en onderhouden van contacten binnen hun **kerkelijk** grondgebied;
3. een aantal 'synodale' **handreikingen** voor samensprekingen op hun bruikbaarheid te toetsen en;
4. de fasering van **samensprekingen** duidelijk in kaart te brengen (met o.a. aandacht voor de verschillende vormen van samenwerking tussen plaatselijke kerken en de rol van het **kerkverband** daarbij);
5. de landelijke ontwikkelingen ten aanzien van de kerkelijke eenheid te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met **kerken** en **groeperingen**, die staan of **willen staan** op de **grondslag** van Gods Woord en de Drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de **gereformeerde** kerkorde;
6. te blijven bezien of er mogelijkheden zijn om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de Gereformeerde Kerken in Nederland.

DKE kregen als bijzondere opdracht mee:

- te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja, op welke manier.

Stimuleren

Wat hebben DKE met de verschillende opdrachten gedaan?

Nadenkend over de **vraag, hoe** zij de kerken het best zouden **kunnen** stimuleren, hebben deputaten overwogen om een conferentie van kerken te organiseren. Zo'n conferentie is **vanwege** de **tijdsdruk** niet georganiseerd.

Maar niet alleen tijdsdruk heeft **hier** een rol gespeeld. DKE hebben kennelijk wat met deze opdracht gezeten: stimuleren, **hoe moet je** dat nu concretiseren? Elke **kerke**raad kan immers zelf **eigenlijk** alleen maar goed beoordelen, welke mogelijkheden hij heeft voor het **werken** aan kerkelijke eenheid. DKE kunnen hoogstens af en toe een algemene brief aan de **kerken** **sturen met een herinnering aan de** roeping tot het werken aan **kerkelijk** eenheid. Het is de vraag of dat veel zin heeft. Er zijn uiteraard ook andere vormen van stimuleren denkbaar. **DKE zouden** elk jaar kunnen **oproepen** tot speciale voorbede in de kerkdiensten op een bepaalde zondag **met het oog** op kerkelijke eenheid. Deputaten vragen de synode of deze opdracht (**stimuleren**) niet **meer** te geven of daaraan een nadere concretisering te geven.

Steunpunt

De opdracht **desgevraagd** plaatselijke kerken te adviseren en bij te staan, kon uitgevoerd worden door beantwoording van vragen uit verschillende kerken. DKE stelden **ook** zelf vragen **aan** de kerken. Dit leverde de volgende **informatie** op: er **zijn** in totaal 265 gereformeerde kerken (GK), 187 christelijke gereformeerde (CGK) en 93 Nederlands gereformeerde (NGK).

in 't verleden is op 50 plaatsen samengesproken tussen een GK en een CGK. Dit gebeurde 20 keer tussen een GK en NGK. In 4 gevallen waren alle drie de kerken bij een **samenspreking** betrokken. Ook is in een enkel geval gesproken met een **synodaal-gereformeerde kerk**.

In een aantal gevallen van **samenspreking** tussen een GK en CGK kwam het tot gemeenschappelijke verklaringen.

Ze bevatten vrijwel **allemaal** een positieve verklaring over **elkaars kerk zijn**: we (h)erkennen elkaar als ware of trouwe **kerk** van Jezus Christus.

Aan deze verklaringen **blijken** in de meeste gevallen gesprekken te zijn voorafgegaan over: verbond en wedergeboorte, de toeëigening van het heil, de prediking en de visie op de kerk. De kerken blijken het er goed over eens, dat de taxatie van het verleden (1892) geen blokkade voor hereniging mag **zijn**. Hetzelfde geldt **voor** verschillen in 'kerkelijke cultuur'.

Deputaten constateren met dankbaarheid dat het in een behoorlijk aantal plaatsen tot direct contact en tot goede **samenspreking** is gekomen.

Karikaturen konden worden weggelaten. Er groeide **meer** begrip voor elkaars standpunten.

Al merken deputaten ook op, dat het in veel van de 126 plaatsen **waar** zowel een GK als een **CGK** is, nog niet tot **samensprekingen** is gekomen! De indruk **bestaat** dat een aantal CG-kerken bewust afstand bewaren.

Er wordt verslag gedaan van 6 plaatselijke **samensprekingen** met Nederlands gereformeerden. Het is mij opgevallen, dat in tegenstelling tot **menige** gemeenschappelijke verklaring van een GK en een CGK waarin wel over en weer de erkenning als trouwe **kerk** van Christus voorkomt, in de **samensprekingen** met de NGK de roeping om dan **ook** kerkelijk een te worden duidelijker door beide partijen wordt uitgesproken. Bijvoorbeeld in Zoeter-

meer, waar men als doelstelling van de **samensprekingen** heeft **aanvaard**: 'Elkaar herkennen en erkennen als broeders en zusters in de Here, om te komen tot herstel van kerkelijke eenheid... gegrond op Gods Woord en de **belijdenis**-schriften van de kerk'

Aan het slot van hun overzicht van diverse plaatselijke **samensprekingen** merken DKE op: in het **algemeen** is er in de eerste fase goede en ook wel groeiende animo om elkaar beter te leren kennen en om **over** verschillen systematisch door te praten. Daarna volgt onzekerheid. Moet je, als er geen overeenstemming wordt bereikt toch blijven doorgaan? En als er wel overeenstemming is bereikt, hoe moet je dan met elkaar verder? Keer op keer blijkt **men** plaatselijk onzeker door de onduidelijkheid over de ontwikkelingen op landelijk niveau.

Handreikingen

De Generale Synode van Ommen besloot een **reeks** aanwijzingen voor plaatselijke **samensprekingen** te presenteren als 'Handreikingen'. Een bewust gekozen term. De synode heeft zich ervoor willen wach- ten de kerken in hun plaatselijk zo heel verschillende situaties aan een vast patroon voor **samensprekingen** etc. te binden. DKE hebben moeite met die term 'handreikingen'. Ze kiezen **voor** 'regelingen'. 'Wat is **immers** de status van handreikingen? Zijn dit uitspraken, waaraan de kerken zich naar art. 31 K.O. dienen te houden? Of zijn dit aanwijzingen, die men met enige vrijblijvendheid kan bezien?' Deputaten pleiten voor een **term** die, **kerkrechtelijk** gezien, meer houvast geeft. Vandaar regelingen.

Na een zeer uitvoerige bespreking van diverse aspecten van kerkelijk **samenspreken** en een beoordeling van verschillende vormen van samenwerking nadat **twee** kerken elkaar als **ware** kerk hebben erkend,

komen DKE met het voorstel de 'handreikingen' van Ommen als volgt te (her)formuleren:

Regeling voor plaatselijke **samensprekingen met kerken uit een ander kerkverband**

1. Het uiteindelijk doel van lokale **samensprekingen met kerken uit een ander kerkverband** is kerkelijke eenheid van de aan de **samenspreking deelnemende** gemeenten op basis van de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de **gereformeerde belijdenis**, naar de regels van een gereformeerde kerkorde.
2. Bij **samensprekingen** zullen de deelnemende kerken de bereidheid uitspreken zich te onderwerpen aan alles wat door het Woord van God over en weer wordt aangewezen.
3. Bij **samensprekingen** zal de gemeente vanaf het begin goed en **regelmatig** geïnformeerd worden. Er zal voor worden gewaakt, dat **samensprekingen** de onderlinge eensgezindheid in de eigen gemeente niet schaden.
4. Plaatselijke kerken **nemen** naar art. 31 K.O. de voor de **samensprekingen** relevante uitspraken en beslissingen van meerdere vergaderingen in acht. Zij houden rekening met & informatie die door **generaal-synodale** deputaten **voor samensprekingen en/of eenheid** kan worden aangereikt.
5. Van **samensprekingen** zal in het kader van art. 30, 41 en 44 KO **regelmatig** aan de classis worden **gerapporteerd**; wezenlijke **beleidsbeslissingen** kunnen alleen onder **goedkeuring** van de classis genomen worden.
6. De eerste fase van **samensprekingen** is een verkennende. Hierbij geven de kerken aandacht aan wat de kerken met elkaar verbindt en wat hen van elkaar scheidt. Overeenstemming zal **dankbaar** worden genoteerd; eventuele confessionele kerk-

rechtelijke verschillen zullen eerlijk en duidelijk **ter sprake** komen **met** het doel er alles aan te doen dat **deze** verschillen op schriftuurlijken kerkrechtelijk verantwoorde manier worden weggenomen of overbrugd. Het is een zaak van kerkelijke wijsheid factoren als onderlinge verschillen in kerkelijke cultuur en voor het heden wezenlijke punten uit het kerkelijk verleden bij de **samensprekingen** in deze eerste fase open onder ogen te zien, opdat **deze niet**-kerkscheidende factoren onderhuids de **samensprekingen** niet negatief **beïnvloeden**.

7. Wanneer **samengesproken** wordt met een **kerk** uit een ander **kerkverband** en door de landelijke vergaderingen wederzijds is uitgesproken dat zij van **elkaars** kerken erkennen dat zij staan op de grondslag van Gods Woord en de **gereformeerde** belijdenis en dat **er** geen wezenlijke verhinderingsfactoren zijn tot verdere eenwording, zal de eerste fase van **samenspreking**, wanneer deze positief is verlopen, worden **afgesloten** met een gezamenlijke verklaring. In deze verklaring **zullen** de **samensprekende** kerken uitspreken dat ze – op **grond** van de Schrift en de gereformeerde belijdenis – elkaar ter plaatse erkennen als **ware** kerken van Jezus Christus en elkaar daarom beloven en verplichten nu ook **alles** in het werk te stellen om te komen tot verdere kerkelijke eenwording. De kerken zullen elkaar in dit verband beloven hun meerdere vergaderingen voorstellen te doen om ook **voor** hun deel te gaan werken aan **verdergaande** kerkelijke **eenwording**.

8. Wanneer **samengesproken** wordt met een **kerk** uit een ander **kerkverband** en **door** de landelijke vergaderingen van beide **kerkverbanden** (nog) geen afspraken zijn gedaan als onder 7

genoemd, zal de eerste fase van de **samensprekingen**, wanneer deze positief is verlopen, **worden** afgesloten met een **gezamenlijke** verklaring, **waarin** de kerken toezeggen, dat zij – gezien de plaatselijk onderkende eenheid – eik in eigen **kerkverband** stappen zullen **ondernemen** ten einde de wederzijdse erkenning van **beider kerkverbanden** tot stand te helpen **brennen**, opdat in die **weg** ook de lokale wederzijdse erkenning volledig werkelijkheid kan worden.

9. Wanneer de eerste fase van **samensprekingen** niet met positief resultaat kan worden afgesloten, zullen in een afrondende verklaring de verschilpunten die **verdergaande samenspreking** in de **weg** staan geformuleerd worden.

10. Wanneer plaatselijke kerken uit verschillend kerkverband zijn gekomen tot een verklaring als **onder 7** genoemd, **zal** overgegaan **worden** tot een volgende fase: die van **ontmoeting** en contact. Hiertoe zullen de kerken die elkaar erkend hebben een beleidsplan opstellen met daarin omschreven vormen van nadere kennismaking **en** contact. Hierbij zal in elk geval **worden** afgesproken dat er over en weer geen acceptatie plaatsvindt van elkaars **gecensureerde** leden en dat er geen leden van elkaar geaccepteerd worden, tenzij met **wederzijds** goedvinden. Vervolgens kunnen afspraken gemaakt **worden** over periodieke **kerkeraadsontmoeting**, gecombineerde **gemeente-avonden** **en/of** gezamenlijke **bijbelstudie**. Vooral zal ook in **gezamenlijk** gebed concreet aan de **Here** worden voorgelegd wat verdere kerkelijke eenwording nog in de **weg** staat. **Tevens** zullen **concrete** afspraken worden gemaakt **over** de **wijze** waarop beide kerken de **zaak** van de kerkelijke eenheid bij hun **meer-**

dere vergaderingen aan de orde zullen stellen. Zolang de landelijke vergaderingen van beide samenwerkende kerken nog niet zijn overgegaan tot enige vorm van federatie of **samensmelting** zal de plaatselijke **samenwerking** nog geen **betrekking** hebben op de dienst van Woord en Sacramenten.

11. De verklaringen als genoemd onder 7, 8 en 9 en het beleidsplan als genoemd onder 10 zullen tevoren **aan** de classis **ter goedkeuring** worden **voorgelegd**. De classis zal onder meer nagaan of gehandeld is volgens **deze** regelingen.

Bonders en Nederlands gereformeerden

In het kader van opdracht 5 van de GS Ommen 1993 hebben deputaten contact gezocht met de Gereformeerde **Bond** in de Nederlandse Hervormde Kerk. Er is een korte **briefwisseling geweest**. Deputaten adviserende synode 'geen verdere opdracht te geven ten aanzien van de contacten met de Gereformeerde Bond'. Een advies dat vragen **oproept**. Dat geldt ook voor de voorgestelde besluiten richting de Nederlands Gereformeerde Kerken. Maar daarover, zo de Here **wil**, volgende week meer.

zijn omdat een mens een dergelijke harde **leerschool** nodig heeft om weer terug te kruipen in **de holte van Gods Vaderhand**? De Here weet **alles wel**. **Zeker**, Hij kent **de** overleggingen **van** je hart als geen **ander**. **Maar** **de** man of de vrouw die het betreft? Dat is een heel **an-**der verhaal.

In **nood** weet je wel **waar** je **naar** toe moet, **maar** in tijden van **voorspoed**? Dan is het razend moeilijk om God dankbaar te zijn. **Gods zegen zijn we vaak maar** zo weer kwijt. Het ligt achter ons en we hebben **de** handen vol (en onze geest) **aan** het heden.

Dat is kortzichtig. Het zal wel **waar** zijn dat een volk dat leeft aan zijn toekomst bouwt. Dat geldt de individuele mens net zo goed. Maar in het verleden ligt wel het heden. En **dat** geldt zeker Gods trouw! God is er op uit dat je dankbaarheid uitkomt in een belijdend leven.

In het geval van Hizkia deed God een aanval op **Hizkia's** gevoel **van eigenwaarde**. Een ongelooflijk gevoelig punt bij tal van mensen. **Hizkia** zakt voor dat goddelijk 'examen'. Als een baksteen. Zijn **kortzichtigheid** is hoogmoed. Kwaad. Wie God laat voor Wie Hij is, **heeft** veel ellendigs **te vrezen**. Maar wie Hem blijvend belijdt, die heeft het onder alle omstandigheden, **goed**.

Zicht hebben op Gods doen en laten valt voor een mens echt niet mee. Je hebt er veel geloofs-adem voor nodig. En dat is niet altijd voorradig. Soms is wat God in een

En toch: het schitterende van de **Here, onze** Vader om **Christus'** wil, is, dat ook al zak je **voor** zo'n 'examen', er altijd ruimte blijft **voor** terugkeer. **Als je je** maar klein maakt voor Hem, je voor Hem verootmoedigt. Als je die **weg** van zelfverloochening maar weer in wilt slaan. **Dat** is **immers** ook **zijn** werk, het werk van **zijn** Geest! Je leest het van Hizkia. Hij erkent dat God recht heeft op heel zijn leven. Dan leef je in het **blikveld** van zondag 1. **Dat is pas echt: zicht!**

We hebben het **over** koning Hizkia. Een man die dicht bij God leefde. Zijn koninkrijk **was** niet zo geweldig **belangrijk** in de politiek van zijn dagen. Behalve het feit dan, dat er **een belangrijke noord-zuid** route dwars door Jûda liep. Politiek interessant! Er **zijn kapers op de kust**. En Hizkia laat hen zijn hele hebben en houden zien bij hun **'staatsbezoek'**. De Bijbel vertelt dat God hem op de proef stelde **ten-**einde te weten alles wat er in zijn hart was...

Tegenwoordig **zou** je direct de vraag stellen met wat voor recht de **Here** dat deed. Toch valt er wel te lezen dat er een **stuk hoogmoed** het leven **van de koning** ging beheers**en**. De dankbaarheid **naar** God toe voor het feit **van zijn** genezing liet wat de Here **betreft** heel veel te wensen over. **Alle mooie woorden** **van** Hizkia **ten** spijt (vgl. Jes. 38). Ja, Hizkia was **een gewoon mens**. God stelt hem op de proef; wat leeft er nu bij dat kind van **Hem**? Maar... wist God dat dan niet? Hij kent toch het hart van **iedereen**? Waarom moest dat dan ook nog eens publiek blijken? Zou het niet

W wandelen met God

Illegaal

Speurend keek Sjoerd door het raam naar **beneden**. De zee was rustig. Kilometers ver kon hij over het water kijken. Onder hem lag de Noordzee. Voor de laatste keer vloog hij over de scheepvaartroute. Voor vandaag zat zijn tijd er bijna op. Hij bleef het een prachtig gezicht vinden: al die schepen, die hun weg zochten over het water. Even troffen ze elkaar op dezelfde route. Maar de thuishavens en de bestemmingen konden hemelsbreed verschillen. Het was zijn werk om die schepen in de gaten te houden. Beter gezegd: om er op te letten op er ook illegale dingen gebeurden. Olielozingen. Of afval, dat gemakshalve maar overboord gezet werd. Sinds kort geleden de controle was verscherpt, hadden ze al heel wat meer illegale praktijken gesignaleerd. Maar het bleef frustrerend: die lozingen, waardoor honderden vogels midden op zee een afgrijselijke dood stierven. Om van de verdere beschadiging van het milieu maar niet te spreken. Zo op 't eerste gezicht leek het een idyllisch tafereeltje, daar onder hem. Maar z'n werk had hem in de loop der jaren argwanend gemaakt. Hij wist te goed dat die kapiteins onder hem allemaal de neiging hadden om hun eigen of economische belangen de voorrang te geven. Nee, bij m'n kalme zee lieten ze het meestal wel uit hun hoofd. Maar zo gauw het water wat woeliger werd, grepen ze hun kans. Natuurlijk in de hoop dat het spoor al snel door wind en golven zou worden uitgewist.

Betrapt!

Het was zijn taak dat te signaleren.

Het vliegtuig was volgeladen met technische apparatuur. Zelfs 's nachts konden ze met hun infrarood-camera's olievlekken traceren. Elke verdachte waarneming werd gemeld in het logboek. Andere instanties probeerden vervolgens de bewijsvoering rond te krijgen en vroeg of laat de dader aan te houden.

Bun werk deden ze meestal in stilte. Alken de grove overtredingen hadden het nieuws. Een duidelijk aanwijsbaar oliespoor. Of honderden besmeurde vogels.

Regelmatig dacht Hij aan God. Zou die ook zo vanuit de lucht zijn waarnemingen doen. Nee, hi-tech en infrarood apparatuur had de HERE niet nodig. Maar continue overtredingen en illegale praktijken van mensen signaleren, dat gebeurde toch wel. Zijn alles-ziende ogen, daar was een uitvergroete satellietfoto of een infrarood-film niks bij. En God was ongetwijfeld nog veel argwanender dan hij. Als Iemand doorhad, dat een mensenhart van nature alleen maar kwaad en gif produceert, dan Hij wel!

Straks dacht je behouden de haven binnen te lopen. En ineens werd je daar geconfronteerd met een metersdik dossier. Alle mooie en slechte dingen bleken te zijn bijgehouden. Zelfs wat je in het nachtelijk duister aan illegale praktijken had uitgevoerd, was haarscherp gesignaleerd. De gedachte alleen al. Opnieuw leek zijn keel te worden dichtgeknepen. Dat vooruitzicht haalde voor hem wel de glans van vergeving af. En hoe kon je zo ooit verlangen naar de terugkeer van Jezus? Ieder mens had toch illegaal gif aan boord, hoe goed je ook je best deed om voor de HERE te leven. En in de bijbel mocht dan er-

gens staan, dat God onze ongerechtigheden in de diepzee deponeert; wat schoot je er mee op als Hij straks alles weer boven water zouden halen?

Angst

Aan de horizon kwam de avondlucht al opzetten. Tegen de tijd dat hij ging landen, zou het net donker zijn geworden. Frappant: de angst kleurde zijn toekomstbeeld al donkerder.

Zo'n brave was hij nooit geweest. Als kind al had hij een sterk eigen willetje, volgens zijn moeder. Op school was hij maar al te vaak tegen de draad in. Ongezeglijk. Zeker in zijn late tienerjaren had hij vaak de bloemetjes buiten gezet. Uitgaan. Drinken. Af en toe een joint. In die tijd wist hij precies wat er in de wereld te beleven was. Net als zijn vrienden uit de kerk, trouwens. En met meisjes had-ie ook heel wat aangerommeld, af en toe. O ja, hij ging wel naar de kerk. En naar catechisatie. Meer voor de vorm, achteraf bekeken. 't Moest. Pas door Marijke was hij weer een beetje in 't rechte spoor gekomen. Die had een heilzame invloed op hem gehad. Haar geloof, haar resolute keuzes hadden hem aangesproken. Eerst had-ie het bijna irritant gevonden, zo vroom als zij kon praten. Langzaam maar zeker was het hem gaan boeien. Steeds meer was hij met haar gaan praten. Op een gegeven moment hadden ze samen een gesprek gehad met hun ouderling. Alles kwam op tafel. Het gebed om vergeving daarna had hem aangegrepen. Alsof die gelijkenis van de verloren won over hem ging!

En toch: regelmatig voelde hij die

angst. Daar werd eigenlijk maar weinig over gepraat. Ja, vroeger op catechisatie merkte hij **wel** eens dat sommige leeftijdsgenoten er mee zaten. Hij had er om gelachen: waar maakten ze zich **druk** om? Dat gevoel van minderwaardigheid, **van** steeds tekortschieten, dat was toch gewoon een keftijdsverschijnsel? Daar groeide je **vanzelf** wel overheen. **Dacht** hij. Niet dus. Nu merkte hij dat.

Uitleggen?

Voor de zoveelste keer ontdekte hij, hoe **nuttig** het kon zijn de catechismus uit je hoofd te leren. **Ruim** twintig jaar geleden was dat al **weer**. Vergeven betekent dat 'God nooit **meer** wil denken aan al mijn zonden en zelfs niet aan **mijn** zondige aard.' Lange tijd had hij dat niet kunnen rijmen met die tekst uit de bijbel: 'de mensen zullen renschap moeien afleggen **van** elk **ijdel** woord, wat zij gesproken hebben.' Wat **was** het nu: vergeven en vergeten? Of: elk zinloos **woord**, dat God a.h.w. met zijn verfijnde afliufterapparatuur had gehoord en in je **dossier** had vastgelegd, **uitleggen**? Afschuwelijk! Het stond er toch maar!! Elk verkeerd woord. Elke schuine grap. Elk scheldwoord. **Elke** opmerking om indruk te maken op meisjes. Geen **beginnen** aan, natuurlijk.

Zou dat zo **wel** bedoeld **zijn**? 't Verhaal ging **over** de **situatie** **waarin** Jezus beschuldigd werd. De Farizeeën konden er niet onder uit: Jezus was de **Man van** God. Hemelse krachten werden zichtbaar. **Goddelijk gezag kwam** op hen af. Maar ze beginnen het allemaal op **rekening** van de duivel te zetten. Tegen beter weten in! Om maar niet voor Jezus te hoeven buigen.

'**Elk** ijdel woord moet je uitleggen': dat stond toch wel heel sterk in het kader van je houding tegenover Jezus Christus. **Hoe** stel je je op? Geef je je in **geloof** aan **Hem** gewonnen? Of maak je je **van** Hem af? Probeer dat laatste straks, als **Hij** in eigen Persoon terugkomt,

maar eens uit te leggen. Inderdaad: geen beginnen aan. Wanneer je je hier op aarde van Jezus hebt **afgemaakt**, sta je straks met de mond vol **tanden**.

Hij kon onder zich net de kustlijn zien. Branding stond er nauwelijks. Aan het vliegtuig **voelde** hij, dat **de** wind begon **aan** te wakkeren. Nog even, en **dan** was hij **op z'n** thuishaven.

Vergeven!

Zijn gedachten gleden **verder**. Dat beeld van die witte gewaden **was** hem **steeds** meer gaan k i e n . Daar onder **was** je naakt. Onbeschermd. Je stond als zondaar te kijk. Maar door Jezus Christus werd je aangekleed. Wit: de **kleur** van reinheid. in je recht staan. In Christus. God mocht dan niet vanuit een vliegtuig je in de peiling houden. Maar **hij keek** natuurlijk **wel** vanuit de **lucht** nauwlettend toe. Een **selectieve** controle, mocht je dat wel noemen. Juist als gelovige mocht je eik moment je afval lozen. En **God** liet het wegzakken tot op de zeebodem. Daar werd het **weggeborgen**. Niemand mocht het weer opdiepen. Niet hij **zou** er **straks** in de haven **op** worden aangesproken. **God** had zijn eigen Zoon er al op aangekeken. De schuld **was** vereffend. De straf **gedragen**. Je 'afval en **vuile** troep' was bij **Hem** **gedeponeerd**. Het dossier werd **sterk** uitgedund: **alle** zwarte bladzijden waren er uitgescheurd. Alle illegale praktijken werden vergeven **en** vergeten.

'Om Christus' wil.' Wat kon je dat na je gebed vaak **gewoontegetrouw** zeggen. En wat kreeg dat in de loop van je leven **een** **steeds** meer kleur. Het **rood** werd al dieper en dieper. God wil nooit meer denken aan... Tenzij je niet je redding zocht bij Jezus Christus. Dan werd je straks in de haven aangesproken op je giflozingen. Je illegale praktijken. Dan wel. En geen mens, die **dan** een afdoende verklaring kon **geven**.

Thuis

Net als de wind begon **zijn** verlangen aan te **wakkeren**. Eigenlijk had hij niks **te** vrezen. **In** de verte doemden de lichten **van** de landingsbaan op. Hij verlangde altijd weer naar de landing. Dat voldane **gevoel** wanneer **de** wielen de grond raakten en het vliegtuig veilig aan de grond stond. Over een uurtje even lekker bijpraten met **Marijke**. Na gedane arbeid was het goed rusten. Dat kon je eigenlijk mooi vergelijken. Straks zou hij veilig **aankomen** op de Thuishaven. Bij **Jezus**. 'Zalig **de** doden die **in** de Here **sterven**; dat zij **rusten van hun moeiten**, want hun werken volgen hen na.' Zijn angst had inmiddels **plaatsgemaakt** voor verlangen. En voor bewondering. 'Wij, van alle smet ontdaan, **zullen réin** voor **Jezus** staan.' Hij kreeg er **zin in**.

1996-1997
1997-1998
1998-1999
1999-2000

(2 Tess. 2,3.4)

Schriftstudie

Wanneer komt Jezus Christus terug? Een vraag waar we het **moelijk mee** kunnen hebben. Dan zijn we niet de eersten. Eeuwen geleden zijn christenen er ook mee bezig geweest. Dat lezen we bijvoorbeeld in 2 Tessalonicenzen 2. Paulus geeft daar een soort vuistregel. Hij legt daar uit dat vóór de terugkomst van Christus eerst de afval moet komen en de mens der wetteloosheid zich moet openbaren. Maar daar hadden de Tessalonicenzen problemen mee. Kunnen wij met deze bijbelse regel uit de voeten?

De Tessalonicenzen en de wederkomst

2 Tessalonicenzen 2 is hier en daar een moeilijk hoofdstuk. Een belangrijk punt is: hoe dachten de geadresseerden over de dag van Christus' komst? Je komt minstens twee meningen tegen.

I Leefden de Tessalonicenzen in een overspannen verwachting van de komst van Jezus? Dachten ze dat Jezus ieder moment kon komen? Je kunt je hiervoor beroepen op hoofdstuk 3, waar de apostel over gemeenteleden spreekt die met hun dagelijks werk gestopt zijn. Dat zou dan als oorzaak hebben dat deze gemeenteleden werkloos gaan zitten wachten op Jezus' nabije komst. Alleen, Paulus zelf koppelt de hoofdstukken 2 en 3 niet op deze manier aan elkaar. **2** Gaan de Tessalonicenzen ervan uit, dat de dag van de Here Jezus al gekomen is? Dat zou af te leiden zijn uit het slot van vers 2, dat dan

vertaald moet worden met: 'alsof de dag des Heren gekomen is'. Dit zou kunnen kloppen met Paulus' verzet tegen gnostisch gedachtengoed in de brieven aan de Tessalonicenzen. 'De stelling, dat de dag des Heren al aangebroken is, is een van de meest typerende kenmerken van de gnostiek', schrijft M.H. Bolkestein.¹

We moeten hier kiezen. Spreekt Paulus de verwachting van een spoedige komst van Jezus tegen? Of corrigeert hij de mening dat Jezus' dag al gekomen is? Het maakt nogal uit.

Een belangrijk bezwaar tegen de opvatting dat Paulus bij de Tessalonicenzen de verwachting van de spoedige komst van Jezus bestrijdt, is dat we van hem niet kunnen verwachten dat hij terugneemt wat hij elders heeft onderwezen. In 1 Tessalonicenzen (en ook in andere brieven) heeft de apostel benadrukt dat Jezus spoedig zou komen. Hij laat duidelijk uitkomen dat hij uit-

gaat van een spoedige wederkomst. Het zou heel vreemd zijn, als Paulus in 2 Tessalonicenzen 2 zou zeggen, dat het nog wel een poosje gaat duren, omdat er vooraf nog heel wat moet gebeuren.

Wie de Bijbel als een bundeling van allerlei visies beschouwt, ziet op dit punt een tegenstrijdigheid tussen 2 Tessalonicenzen 2 en andere delen van het Nieuwe Testament. Overigens, zou het zo vreemd zijn als Paulus mensen met een overspannen messias-verwachting oproept hun bezinning niet te verliezen? Jezus komt haastig, maar Hij heeft wel een eigen tijdrekening.

Het belangrijkste bezwaar is toch, dat het slot van vers 2 een dergelijke uitleg niet toelaat. Letterlijke vertaling leert ons, dat het gaat om mensen die meenden dat de dag des Heren eenfeit was. Blijkbaar beschouwden de geadresseerden (of sommigen onder hen) iets als de dag des Heren wat het beslist niet was.² Taalkundig is dit de enige mogelijkheden het is onjuist de vertaling aan te passen om aan de moeilijkheid van een verklaring te ontkomen.

We moeten er dus van uitgaan dat het in 2 Tessalonicenzen 2 gaat over broeders en zusters die in de waan verkeerden dat de Here Jezus Christus al was teruggekeerd naar de aarde.

Christus al teruggekomen? Hoe dan?

Hoe komen ze in Tessalonica tot de gedachte dat Jezus teruggekomen is? Daar zijn verschillende verklaringen voor. Ik noemde al even de gedachte van Bolkestein,

dat gnostische invloeden een rol spelen. De gnostiek heeft sterk de neiging de boodschap te vergeestelijken en tijdsloos te maken. Vanuit een gnostische visie kun je diverse **bijbelteksten** zo verklaren, dat de wederkomst **een** feit is.

Ik noem als voorbeeld 2 Korintiërs 5,17: 'Het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is **gekomen**'. Zo'n tekst kan – uit het verband gerukt – gemakkelijk dienst doen als springplank voor de gnostische gedachte, dat de dag van de Here aangebroken is. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor 1 Tessalonicenzen 5, 4.5, waar Paulus de gelovigen kinderen **van** het licht noemt en zegt, dat ze niet meer in de duisternis zijn.

Toch vraag ik me af of er voldoende argumenten zijn **voor** de mening dat gnostische gedachten de achtergrond vormen **voor** het denken van de Tessalonicenzen. in geen **van** beide brieven zijn daarvoor directe aanwijzingen. Nergens bestrijdt Paulus in 1 en 2 Tessalonicenzen de gnostische leer. In elk geval niet direct. Als je ervan uitgaat dat hij gnostische invloeden bestrijdt (zoals **Bolkestein** doet), kun je in deze brieven teksten vinden waarin hij de gnostiek bestrijdt. Maar beslissend is wat er staat en niet een **vooordeel** van waaruit je de tekst verklaart.

J. van **Bruggen** (zie noot 2) oppert **een** andere mogelijkheid die geleid **kan** hebben tot het denken aan een gekomen-zijn van de dag des Heren. in vers 3 en 4 zegt Paulus immers, dat **vóór** de dag van Christus de afval moet komen en de mens der wetteloosheid zich moet openbaren. Dat zegt de Bijbel hier niet voor het eerst. Het is al eerder – al is het niet met dezelfde woorden – gezegd. De Tessalonicenzen kunnen dat dus weten. Daarom kan Paulus in **vers** 6 ook zeggen, dat ze best weten wat Jezus verhindert **terug** te komen. **Jezus** zelf heeft daarover gesproken. Over de afval die moet komen (Matt. 24, 11); over de toenemende wetsverachting (Matt. 24, 12).

In 2 Tessalonicenzen 2,4 karakteri-

seert Paulus de mens der wetteloosheid: hij verzet zich tegen God en alles wat voorwerp van verering heet en hij zet zich in de tempel van God om te laten zien dat hij een **god** is. **De** geadresseerden weten dat dat zal gebeuren. **Ze** weten ook, dat de Here Jezus terugkomt, nadat die dingen hebben plaatsgevonden. Maar naar hun mening zijn ze **gebeurd**.

De wetteloze Caligula

Van Bruggen wijst **m.i.** terecht op wat een jaar of 10 **vóór** het schrijven van 2 Tessalonicenzen gebeurde met de tempel. In het jaar 37 wordt Caligula keizer van het Romeinse **rijk**. Deze keizer onderscheidde zich in negatieve **zin** van zijn voorgangers. Hij leidde een weelderig leven. Maar hij nam ook een andere **houding** aan tegenover de joden en hun tempel in **Jeruzalem**. In 39 eiste Caligula, dat er in de tempel in **Jeruzalem** een beeld van hem geplaatst werd. Hij wil & daar als god vereerd worden. **Daar** tegen komt fel protest. **Bemiddelingspogingen**, zelfs **van** Rome welgezinde mensen, hielpen niet. Dat het uiteindelijk niet doorgaat, **komt** omdat God zelf ingrijpt: Caligula sterft in 41.

Caligula streefde er duidelijk naar zich in de tempel **van God** te zetten om aan zich te laten zien dat **hij** een god **was**. Welnu, dat is **kenmerkend** voor de mens der wetteloosheid; dat is het toppunt van wetsverachting. Geen wonder dat de **Tessalonicenzen** ervan overtuigd waren, dat **de** mens der wetteloosheid gekomen is, en dus ook, dat Christus gekomen is. Immers, de komst van Jezus hangt **nauw** samen met de komst van de wetteloze mens.

Uit de manier waarop Paulus vers 4 formuleert, maken we op dat hij gedacht heeft **aan de gebeurtenissen** rond Caligula. Hij heeft **geweten** dat de Tessalonicenzen die geschiedenis gebruikten **voor** hun overtuiging dat de dag van de **Here**

een feit **was**. Paulus geeft aan dat de **Tessalonicenzen** ten onrechte meenden dat Caligula de mens der wetteloosheid is. Want Caligula is gestorven. En na hem komt een **keizer** (**Claudius**) die veel milder is en wiens houding ten opzichte van de tempel anders is.

Het is volgens Paulus wel zo, dat uit het optreden van Caligula blijkt dat **het** geheim **van** de wetteloosheid in **werking** is (**vs.** 7a). Maar de wetteloosheid is de schuilkelder nog niet uitgekomen en heeft de **uniform** nog niet **aangetrokken**. Blijkbaar is er nog iemand die de komst van de mens der wetteloosheid tegenhoudt (**vs.** 7b). Boe kwamen de Tessalonicenzen er dus toe te denken dat Jezus al **gekomen was**? Het optreden van keizer Caligula in de jaren 39-41 maakt het erg waarschijnlijk, mede door de manier waarop Paulus 2 Tessalonicenzen 2,4 formuleert, dat de Tessalonicenzen hem beschouwden als de mens der wetteloosheid. Ze trokken **daaruit** de **conclusie** dat de dag des Heren gekomen **was**.

Was Caligula 'de' wetteloze?

In vers 7 zal Paulus zeggen dat het geheim van de wetteloosheid wel in werking is, maar dat de mens der wetteloosheid nog niet is verschenen. Dus zullen de geadresseerden alert moeten blijven. Wie is die mens der wetteloosheid volgens de apostel?

Paulus **gebruikt** in **vers** 3 een aantal 'titels' voor hem. Hij **noemt** hem 'de zoon van het verderf' en een 'tegenstander'. **Het is** naar mijn mening niet juist pogingen te doen de mens der wetteloosheid te identificeren. Je kunt niet zeggen: **Caligula** is het; of: die is het. Het is ook niet nodig te denken aan één **bepaalde** persoon. De hele geschiedenis door treden mensen **van** de wetteloosheid op. Mensen in wie wetsverachting en wetsverkrachting tot een climax komen. Eens zal de laatste optreden.

Het is ook niet juist de mens der **wetteloosheid** gelijk te stellen met de **antichrist**.³

De antichrist wordt in de Bijbel **getekend** als 'iemand' die uit de **kerk** opkomt, die het christendom van binnenuit uitholt (Van Bruggen). Maar de mens der wetteloosheid is een wereldling, **zoals** bijvoorbeeld Caligula, Nero, **Hitler**. In de mens der **wetteloosheid** concentreert zich het 'hoogtepunt en toppunt **van** de zonde der menselijke eigengereïdheid die **in Adam is begonnen**' (Van Bruggen). De mens der wetteloosheid wil niets van Gods wet te maken hebben.

Paulus betitelt hem als 'zoon van het verderf'. Dat betekent niet allereerst dat hij verderf om zich **heen**-zaait (dat ook!), maar dat **hij** door zijn optreden zichzelf in het verderf zal **storten**.

Deze uitleg wordt gesteund door eenzelfde **uitdrukking** in Johannes 17, 12. Daar **zegt** de **Here** Jezus, dat niemand uit de **kring** van de discipelen verloren is **gegaan** dan de zoon van het verderf. Dat wijst op iemand die zichzelf **voor** eeuwig te **gronde** heeft gericht (in Joh. 17 slaat het mogelijk op de verrader van de Here Jezus, Judas).

Paulus betitelt de mens der wetteloosheid **ook** als 'tegenstander'. Hij werpt zich op als de **rivaal** van God. Hij dwarsboomt alle bedoelingen van God. Dat was overduidelijk bij Caligula.

Ik vat samen: de mens der wetteloosheid – te onderscheiden van de antichrist – is een telkens in de geschiedenis optredend **persoon**, die de representant is van de totale **loochening** van God. Zijn optreden – tekens **weer** – is teken dat Jezus komende is.

Conclusie

In 2 Tessalonicenzen 2 bestrijdt Paulus de gedachte **van** (sommige) gemeenteleden dat de dag **van** de Here al **aangebroken** was. **Ten** onrechte zijn ze door het optreden **van** Rome's keizer Caligula tot die gedachte gekomen. Caligula had

wel alle **trekken** van de mens der wetteloosheid, maar hij is verdwenen en de geschiedenis is **voortge-**

g—
De hele geschiedenis door zullen mensen van wetteloosheid opstaan, mensen in wie de **wetteloosheid** tot **een** climax komt. Eens zal de laatste opstaan. Hun optreden **toont** dat Jezus bezig is te komen. Immers, voordat Hij komt, moet 'de **mens** der **wetteloosheid** zich openbaren, de **zoon** des **verderfs**, de tegenstander, die zich verheft tegen al wat God of voorwerp van verering heet' (2 Tess. 2, 3b.4a).

¹ De brieven aan de Tessalonicenzen, Nij-kerk: Callenbach, 1970, 191 (serie: Prediking van het Nieuwe Testament). Ik kom verderop terug op mogelijke gnostische ele-

menten. Anderen lezen het slot van vers 2 zo: 'alsof de dag van Christus aanstaande ware'. Zie E. von Dobschütz, *Die Thessalonicherbriefe*, Göttingen 1909, 267v. vgl. ook de Statenvertaling. De moeilijkheid is, dat deze vertaling grammaticaal niet mogelijk k.

² Deze uitleg is o.m. verdedigd door M.H. Bolkestein (zie noot 1) en al eerder door prof. dr. J. van Bruggen, *Tijd voor de leugen* (losbladige schets in het Calvinistisch Jongelingsblad van 21 maart 1969, later door de Bond voor Gereformeerde Jongeren herdrukt in *8 schetsen Tessalonicenzen*).

³ J.A.C. van Leeuwen, *Paulus' zendbrieven aan Efeze, Colosse, Filémon en Thessalonica*, Amsterdam: Van Bottenburg, 1926, 425 (serie: Kommentaar op het Nieuwe Testament), meent dat de mens der wetteloosheid wel identiek is met de antichrist. Hij beroep zich daarvoor op het feit, dat de wetteloze mens zich aanmatigt wat alleen aan God toekomt. Maar dit argument is niet toereikend om het onderscheid tussen de mens der wetteloosheid en de antichrist uit te wissen.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die w inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus r.a. Postbus 5055.5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-61221 66

HET KERKLIED EN DE GEZANGBUNDEL (2)

J. Smelik

LITURGIE EN GEMEENTE

In het vorige artikel hebben we ons beziggehouden met het ontstaan van de huidige gezangbundel. We signaleerden een aantal belangrijke knelpunten. Tevens constateerden we dat hanteerbare criteria voor kerkliederen eigenlijk niet te geven zijn. Hooguit kunnen wat algemene richtlijnen geformuleerd worden. Deputaten formuleerden er drie: dat een kerklied schriftuurlijk moet zijn, waarbij de term 'gedenken' gebruikt kan worden om het centrum van een kerklied te typeren. Als tweede richtlijn werd geformuleerd dat de tekst van een kerklied volwaardige poëzie dient te zijn. De derde richtlijn betreft de melodie: deze presenteert, ondersteunt, intensiveert de inhoud van de tekst en wil de kerklied-traditie voortzetten en levend houden. In dit laatste artikel zullen we ons concentreren op de gezangbundel.

Uitbreiden?

De Generale Synode van Ommen heeft aan het deputaatschap Eredienst de opdracht gegeven te onderzoeken of het wenselijk en mogelijk is de gezangbundel uit te breiden, met bezinning op de uitgangspunten waaraan een dergelijke uitbreiding moet voldoen. Of je uitbreiding wenselijk vindt, hangt af van de doelen waarvoor je een gezangbundel samenstelt. Je kunt zeggen: 'Ik wil alleen een gezangbundel & moet kunnen functioneren in de kerkelijke erediensten. In dat geval is het de vraag of de huidige bundel voldoet? Deputa-

ten zijn van mening dat hij niet vol- &. We missen liederen voor bij de doop, het avondmaal, huwelijksbevestiging en de openbare geloofsbelijdenis. Bovendien is het aantal liederen voor de diensten op of rond de christelijke feestdagen wel erg klein. Afgezien van de berijmde nieuwtestamentische cantica en afgezien van het 'Ere zij God' staat er zeggen en schrijven één specifiek kerstlied in de huidige bundel. Met pasen en hemelvaart kunnen we kiezen uit drie, terwijl er twee pinksterliederen in de huidige bundel staan.

Deze aantallen zijn te klein. Ook om de volgende reden: een gezang-

boek moet goed kunnen functioneren in het hele kerkelijke leven. Terrecht gaan we er vanuit dat het kerkelijke leven zich ontwikkelt vanuit de eredienst. Maar de kerk houdt niet op te bestaan wanneer de predikant de zegen heeft uitgesproken.

De kerk bestaat niet alleen wanneer Gods volk samenkomt voor de eredienst. En wanneer we het erover eens zijn dat de kerk bestaat om Gods lof op aarde te verkondigen, dan spreekt het vanzelf dat we een gezangbundel willen waarmee we ook door de week de gezangen lofprijzing gaande kunnen houden. Een gezangbundel moet bijvoorbeeld ook kunnen functioneren in de huiselijke eredienst en daarom kunnen liederen voor 'huiselijk gebruik' (bijv: voor en na het eten, gezongen avondgebeden) zonder bezwaar opgenomen worden, ook al is de bruikbaarheid voor de eredienst (of andere kerkelijke samenkomsten) nihil.

In het kerkboek treffen we gesproken gebeden voor niet-liturgische gelegenheden aan. Om dezelfde reden is het goed om liederen, die Calvijn typeerde als 'gezongen gebeden', voor niet-liturgische gelegenheden in de gezangbundel op te nemen.

Uitbreiding van de gezangbundel is wenselijk: zowel voor de eredienst als voor het overige kerkelijke leven. Uitbreiding is ook wenselijk omdat de bundel onevenwichtig is wat betreft de herkomst van de liederen. Uit de gezongen lofprijzing moet blijken dat de kerk uit de twintigste eeuw zich één weet met de kerk uit het verleden. Deze gedachte geeft niet alleen richting aan welk soort liederen in een bun-

del opgenomen kunnen worden.

Ook betekent het dat in de officiële gezangbundel de gewone lofprijzing van de kerk uit de afgelopen twintig eeuwen vertegenwoordigd is.

Wanneer we vanuit dit gezichtspunt de huidige gezangbundel bekijken, valt op dat & bundel sterk bepaald is door de achttiende en negentiende eeuw. De helft van de gezangen wordt toegeschreven aan dichters uit deze twee eeuwen.

De overbevolking in ons gezangboek van achttiende- en negentiende-eeuwse dichters staat in schril contrast met de populatie van bijvoorbeeld voor-reformatorische dichters. Waar zijn liederen van Ambrosius, Prudentius Clemens, Damascenus, Damiani en andere voor-middeleeuwse en middel-eeuwse dichters? Zelfs het aandeel liederen uit de eeuw van de Reformatie is marginaal te noemen. Ook op dit punt is er een flinke achterstand in te halen. Ook bestaat er een bijzonder groot reservoir van twintigste-eeuwse kerkliederden waaruit een selectie gemaakt kan worden.

Rubrieken

Nu is het de vraag of we het huidige gezangboek simpel moeten uitbreiden? Dat wil zeggen: moet er gewoon een aantal gezangen toegevoegd worden zodat we weer 100 jaar verder kunnen? Deze methode zal alleen leiden tot een fragmentarische oplapbeurt van de bundel. Als we nu weer aan de slag gaan, dan moeten we het goed en grondig doen. Dat betekent een zeer grondige herziening van de hele bundel. Hierbij is met name te denken aan het ordenen, structureren van de bundel.

Wat aan de huidige bundel meteen opvalt, is het ontbreken van rubrieken. Dat is een gevoelig gemis. Het aanbrengen van rubrieken is namelijk zinvol om de volgende redenen:

1. Het brengt structuur aan in de soorten gezangen en geeft dus

een handreiking om structuur aan te brengen in de gezongen lofprijzing, zowel in de publieke als huiselijke eredienst.

2. Het verhoogt de toegankelijkheid en bruikbaarheid van het gezangboek.
3. Wellicht de belangrijkste reden: rubriceren betekent liederen interpreteren. Een rubricering wijst de gebruikers op welke zaken in het lied aan de orde komen, dan wel: centraal staan. Een rubricering geeft aan hoe en wanneer je de liederen kunt gebruiken. Het werken met rubrieken heeft daarom ook een didactische reden.

Dit betekent dat het plaatsen van liederen nauw luistert en niet kan gebeuren op basis van bepaalde trefwoorden of een paar zinnen. Door liederen in een bepaalde rubriek te plaatsen, geef je ze een bepaalde kleur. Ze worden door plaatsing in een rubriek geïnterpreteerd. Wanneer dat zorgvuldig gedaan wordt, kan dat voor een goed begrip van het lied zeer verhelderend en verrijkend werken. Wanneer het niet zorgvuldig gedaan wordt, kan een lied behoorlijk verminkt worden; de zaken, die in het lied eigenlijk naar voren willen komen, kunnen flink ondermijnd of omgebogen worden. De zanger wordt dan ook op het verkeerde been gezet. Hij krijgt a.h.w. een verkeerde bril op, waardoor hij het lied alleen leest en kan lezen zoals het door de rubricering geïnterpreteerd wordt. In het kerkboek gebeurt dit momenteel al door de plaatsing van een aantal liederen: 'God enkel licht', 'Jezus is mijn toeverlaat' en 'U Heilig Godslam loven wij'. Kort samengevat: een goede rubricering komt de liederen en hun gebruik ten goede. Het komt dus ook ten goede aan de functies waarvoor liederen gebruikt worden. Een goede rubricering zorgt er voor dat de gezangbundel goed kan functioneren in het kerkelijk leven.

Bij de rubricering van een gezang-

bundel zijn drie soorten denkbaar:

- A. Een rubricering in hoofdzaak volgens 'tijd'.
- B. Een rubricering in hoofdzaak naar 'thema', dat wil zeggen: naar dogmatische onderwerpen.
- C. Een mengeling van A. en B.

Uit bundels, die de afgelopen eeuwen verschenen zijn, kan opgemerkt worden dat keuzen voor een bepaalde rubricering niet los stonden van het theologische 'klimaat' waarin de bundels ontstonden.

De bundel Evangelische Gezangen uit 1806 bevat een indeling naar dogmatisch-thematische onderwerpen. In een rationalistisch tijdperk was dat niet vreemd. Ruim een eeuw later was het theologische klimaat nogal gewijzigd. Met name na 1900 kwam de eredienst, inclusief het kerkelijk jaar steeds meer in de belangstelling te staan. De aandacht voor het kerkelijke jaar is terug te vinden in de eerste rubrieken van de Nederlandse Hervormde Bundel uit 1938. De bundel opent met acht rubrieken 'kerkelijk jaar' (Advent, Kerstfeest, Lijdens-tijd en Goede Vrijdag, Pasen, Hemelvaart, Pinksteren, Drieëenheid, Kerken en Koninkrijk Gods).

Deputaten hebben een voorkeur voor een rubricering volgens 'tijd'. Een dogmatisch rubricering zou benadrukken dat cognitieve kennis over God primair van belang is. Nu is dit soort kennis natuurlijk belangrijk. We hebben niet voor niets belijdenisgeschriften, catechisaties en bijbelstudieverenigingen.

Maar zoals een lied niet primair bedoeld is om cognitieve kennis in te zingen, zo is een gezangbundel niet allereerst bedoeld als gezongen catechetisch onderwijs. Een gezangbundel moet functioneren in de omgang tussen God en zijn volk. Het gaat dan om de vraag hoe de kerk en haar leden op zondag en door de week leven met God. Dat houdt meer in dan cognitieve bijbelkennis. Beter kan hier gedacht worden aan het bijbelse begrip 'kennen', dat wil zeggen: leven met God,

Hem liefhebben en zijn daden opmerken. De rubricering van een gezangbundel zal naar het inzicht van deputaten moeten aansluiten bij dat 'leven met God' en niet bij wat wij 'leren óver God'. Het begrip 'leven' impliceert 'tijd', die ten grondslag ligt aan rubricering A.

Eén van de grote nadelen van dogmatische rubricering is ook dat de gezangbundel niet de (publieke en private) eredienst als uitgangspunt heeft. We noemden al dat het kerkelijk leven zich ontwikkelt vanuit de kerkdiensten. Vanuit die gedachte is het niet logisch een gezangboek een dogmatische indeling te geven. Dat past niet bij de wijze waarop de gezangbundel in het gemeentelven functioneert of zou moeten functioneren. Het kerkelijk leven wordt immers niet primair bepaald, beheerst of gestuurd door thematische onderwerpen, maar door de heilsfeiten die voortdurend (= kwestie van tijd) gevierd worden. Om deze reden is het goed wanneer we een rubricering zouden krijgen volgens 'tijd'. Te denken is bijvoorbeeld aan rubrieken voor het kerkelijk jaar. Ook kunnen we denken aan een rubriek 'morgen- en avondliederen'. Een dergelijke rubriek is zinvol omdat opname ervan aangeeft hoeveel belang de kerk hecht aan het dag in, dag uit leven met God. Evenals de opname van rubrieken bij het kerkelijk jaar is de opname van een rubriek 'morgen- en avondliederen' zinvol. We geven zo vorm aan het schriftwoord & de tijden, onze tijden in Gods hand liggen. Bovendien is uit de Schrift en geschiedenis bekend dat het morgen- en avondgebed een belangrijke plaats in het leven inneemt (zie Joodse en vroeg-christelijke traditie). Goede tradities moet je voortzetten. Niet omdat het tradities zijn, maar omdat ze goed en zinvol zijn.

Vatten we de uitgangspunten voor de gezangbundel samen dan kan het volgende gezegd worden:

- * Een gezangbundel is herkenbaar als het liedboek van de heilige, algemene en apostolische kerk.
- * Een gezangbundel moet goed kunnen functioneren in het hele kerkelijke leven, waarvan de eredienst het centrum is.
- * Daartoe is noodzakelijk dat a) de bundel zowel liederen voor liturgische als niet-liturgische gelegenheden bevat, b) de bundel ingedeeld is in rubrieken.

106 Gezangen

Zoals inmiddels bekend zal zijn, stellen deputaten aan de synode voor een nieuwe bundel (de 106 Gezangen) vrij te geven. Naast de 41 gezangen uit het kerkboek, zijn 65 gezangen uit voornamelijk het Liedboek voor de Kerken opgenomen. Dat bijna uitsluitend uit het: Liedboek is geput had als voordeel dat de liederen wat de poëtische en muzikale aspecten betreft, niet beoordeeld hoeven te worden. Dit was immers al gebeurd door deskundigen uit andere kerkgenootschappen. De lijst met gezangen is overigens bedoeld als voorbeeld en pretendeert op geen enkele manier de 'volmaakte' bundel te zijn. Er zouden veel meer en ook andere liederen genoemd kunnen worden. De voorgestelde bundel moet gezien worden als een eerste poging een forse achterstand in te halen. Er is geprobeerd in ieder geval zoveel mogelijk 'kernliederen' uit de liederenschat van het protestantisme op te nemen. Dus liederen die in vrijwel alle protestantse gezangboeken een vaste plaats hebben. Ook is getracht gezangen uit alle periode van de kerkgeschiedenis op te nemen. Tenslotte is in de bundel 106 Gezangen een rubricering opgenomen waarbij de eredienst en het kerkelijk jaar uitgangspunten vormen. En wat geldt voor de nieuwe orde van dienst, geldt in feite ook hier: een gezangbundel kan pas goed beoordeeld worden wanneer hij in de praktijk functioneert en daar een ruime en eerlijke kans krijgt.

Onderwijs

Deputaten stellen voor dat de kerken een nieuwe orde van dienst en een nieuwe gezangbundel gaan toetsen. Bij 'toetsen' is het vanzelfsprekend essentieel dat men op de hoogte wordt gebracht van het 'waarom' van de orde van dienst en de gezangbundel. Anders zou wellicht met recht gesproken kunnen worden van elitaire bezigheid. Juist omdat deputaten er van overtuigd zijn dat de eredienst en de gezangbundel door gemeenteleden 'eigen gemaakt' moeten en kunnen worden, wijzen zij op de noodzaak van liturgische en hymnologische voorlichting.

Die onmisbaarheid van kerkelijk onderwijs is er ten aanzien van orden van diensten. Er moet voorkomen worden dat we een orde van dienst de wereld insturen, waarvan de kerkangers alleen duidelijk is dat bijvoorbeeld de geloofsbelijdenis op een andere plaats staat. Wanneer je iets invoert, moet je ook zorgen dat het 'waarom' bekend kan worden. Dat gebeurde niet bij de invoering van 'Kampen 1975'. Vandaar dat je na twintig jaar nog uitnodigingen krijgt om op gemeentevergadering de inhoudelijke en historische waarde van deze orde van dienst uit te leggen.

Ook de herziening en uitbreiding van de gezangbundel dient gepaard te gaan met het geven van informatie over het kerklied in het algemeen en de gekozen liederen in het bijzonder. In het rapport wordt duidelijk gemaakt dat het lied in de eredienst diverse functies kan hebben: lofprijzing, verkondiging, belijdenis, etc. Willen we dat deze functies niet alleen in theorie maar ook in de praktijk (dat wil ook zeggen: in de beleving van de kerkanger) functioneren, dan is onderwijs een primaire voorwaarde. Een lied kan pas (bijvoorbeeld) als verkondiging of gebed functioneren, wanneer de gemeente die functies ook aan het lied toekent. Het is pas mogelijk de verschillende functies van het lied in de kerkdienst te herken-

nen (en erkennen), wanneer hieraan in het kerkelijk onderwijs aandacht besteed is. Met regelmaat zijn in gemeenten opmerkingen te horen in de trant van 'teveel zingen gaat ten koste van het Woord'. Ook zijn **voorbeelden** bekend van tegenstand wanneer in plaats van het gesproken gebed om verlichting van de Heilige Geest, gezang 6 (Gebed voor de prediking) **gezongen** wordt. Deze en andere **voorbeelden** geven aan dat gerichte voorlichting over het kerklied geen overbodige luxe is.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de gezangbundel. Men kan nog **zo'n mooie gezangbundel** met de meest prachtige **kerkliedertjes** aan de kerken presenteren, maar wanneer men daarbij niet duidelijk maakt **waarom** en op **grond** waarvan **gekozen** is, zal de invoering moeizaam verlopen. Deputaten **zijn** van mening dat het **kerkmuzikaal** onderwijs en het goed aanleren van (nieuwe) **kerkliedertjes** niet mag afhangen van (hopelijk aanwezig) particulier initiatief. Het kerklied, de **gezongen** lofprijzing en de kwaliteit daarvan is **immers** een zaak die alle kerken aangaat.

In het **deputatenrapport** wordt **aangegeven** hoe we hieraan concreet **gestalte** kunnen geven. Te denken is aan het opstellen van **zogenaamde** lesbrieven ten behoeve van onderwijs op catechisatie en gereformeerde scholen. Om kerkleden de onbekende **kerkliedertjes** aan te leren en hen daarmee vertrouwd te **maken**, zouden mogelijkheden **geschapen kunnen worden** via regionale of plaatselijke zangavonden onder leiding van een deskundige de liederen aan te leren. Tijdens dergelijke avonden kan tevens achtergrondinformatie gegeven worden over de **kerkliedertjes**. **Voor** de **praktische uitwerking** van dit plan zou de synode de kerken kunnen aanbevelen **een** beroep te doen op de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK), zo mogelijk in samenwerking met de Gereformeerde Organisatie **voor Zang** en Muziek (GOMZ).

Tenslotte **vragen** deputaten speciaal aandacht voor de organisten. In de Gereformeerde Kerken wordt de **gemeentezang** over het algemeen begeleid door amateur-organisten. Bij de verschijning van het Gereformeerde Kerkboek is gebleken dat deze organisten grote **behoefte** hebben aan deskundige ondersteuning. De VGK heeft de afgelopen jaren diverse cursussen voor amateur-organisten georganiseerd, waarin het begeleiden van de **gemeentezang** uitvoerig **besproken werd**. **Gezien** het aantal deelnemers kan gesteld worden dat deze **cursussen** in een behoefte voorzien. Deze behoefte zal alleen maar groter **worden, wanneer** de gezangbundel uitgebreid wordt, c.q. wanneer meer liederen voor liturgisch gebruik vrijgegeven worden. Het zal duidelijk zijn dat het **voor** organisten, die op hun taak berekend zijn, een **eerste** vereiste is om gemeenteleden de nieuwe melodien goed en zonder problemen **aan** te leren. Vanuit **deze** optiek zou het **goed** zijn, wanneer de synode de kerken aanbeveelt te zorgen dat hun organisten van de aangeboden cursussen gebruik **maken** en op deze wijze deskundige **voorlichting** en hulp ontvangen. **Overigens** is het **zinnig** op te merken dat de cursussen niet **als** vervanging voor lessen bij een privédocent of muziekschool **kunnen** fungeren. De **techniek** van het orgelspel **moet** elke organist **daar** leren. De cursussen **kunnen** dienen **als** ondersteuning voor **kerkmuzikale** aangelegenheden die **op orgellessen** **doorgaans** niet behandeld worden.

Besluit

We komen aan het einde van een serie artikelen waarin **we** de belangrijkste zaken uit het rapport naar voren hebben willen halen. Het is duidelijk dat deputaten **zaken** omtrent de eredienst, het **kerklied** en de gezangbundel **vanuit** de Schrift en de geschiedenis willen kantonen. In het **rapport** is **daar** een begin mee gemaakt. Wat betreft de

studie van en bezinning op de eredienst is het rapport uiteraard geen eindprodukt. Veel aspecten die in het rapport slechts aangestipt worden, **moeten** verder uitgewerkt worden of verdienen nadere **bestudering**. Diverse belangrijke vragen zijn nog onbeantwoord. Te denken is aan vragen over de orden van dienst die **voor** de middagdiensten **gebruikt kunnen** worden. Ook over een essentieel onderwerp als 'architectuur en **liturgie**' laat het rapport zich niet uit. En zo zijn er wel meer onderwerpen op te **noemen**.

Essentieel bij al **ons doen** en laten op dit gebied is dat liturgische **vormen** en onbekende liederen vertrouwd moeten raken. **Een** primaire **voorwaarde** daarbij is dat de eredienst en alles wat daarbij komt kijken onderdeel zal **moeten** worden van het kerkelijk onderwijs, mals dat thuis, in de **kerk** en op school wordt gegeven. Wordt geen actie ondernomen **dan** zullen liturgische vormen en **kerkliedertjes** **over** de hoofden van gemeenteleden **heen-**

Bovendien zullen zij **dan** zelf met **alternatieven** komen, **wals** in menig gemeente nu al volop waarneembaar is. Het betreft alternatieven die ontleend zijn aan de 'wereld' en die haaks staan op waardevolle kerkelijke vormen, **gebruiken** en liederen. Wat dan op den duur het onderspit zal delven, laat zich eenvoudig raden. Je mag er op vertrouwen dat de **kerken** voldoende **zelfrespect** en **zelfvertrouwen** hebben om dat te (willen) voorkomen.

Kerkgeschiedenis

Op 18 februari 1546 overleed de kerkhervormer van Duitsland, Maarten Luther. Dat sterven vond plaats in een wereld waarin de spanningen nog dagelijks merkbaar waren van het optreden van deze bijzondere Wittenberger monnik, vooral gerekend vanaf de publikatie van zijn 95 stellingen in 1517.

Hoe invloedrijk was Luther geweest?

Grensoverschrijdend, geografisch gezien tot ver buiten Saksen. En waarin kwam de eigen aard van het Lutheranisme zoal uit? En hoe ging het met de kerken der Reformatie verder in deze eeuw?

Op deze vragen hopen we nu in te gaan.

Oorlog in Duitsland

Keizer Karel V was een overtuigd tegenstander van de Reformatie. Als trouwe zoon van de Rooms-Katholieke Kerk kon hij de ketterij niet verdragen. En als politiek leider van Duitsland, Spanje en de Nederlanden zag hij angstig de scheuring van zijn rijk naderen als een bijna onafwendbaar gevolg van godsdienstige onenigheid. Gaf de Boerenopstand van Duitsland 1525 hem daarin ook geen gelijk? En wat te denken van de veldslagen die roomsen en protestanten met elkaar leverden in de Zwitserse Alpen! In de jaren '30 was het weer raak: de radicale wederdopers kregen Münster in handen en maakten er een 'christelijk-communistische' bende van. Voor Karel was er maar één doel: de eenheid van het geloof

diende te worden hersteld. Godsdienst als 'cement van de samenleving...'? In ieder geval eenheid van troon en altaar!

Maar voor de keizer waren er steeds weer andere dan religieuze zaken van groot gewicht. De Turken bedreigden zijn rijk in het oosten; Wenen en de Hongaren hebben het ondervonden. En als deze dreiging er eens niet was, dan had Karel V zijn erfvijand Frans I tegenover zich staan. Deze Franse koning zou tot vier keer toe met de Duitse keizer in de clinch liggen. En intussen breidde de Lutherse Reformatie zich maar uit. Heel Duitsland door, en ook in de Scandinavische landen. Zelfs tegen de grenzen van het tsarenrijk aan werd de echo van Luthers prediking vernomen.

En dan Zwitserland, nog altijd offi-

cieel deel uitmakend van Karels rijk. Al leek de Zwitserse politiek-religieuze situatie na de dood van Zwingli (1531) gestabiliseerd te zijn, daar begon vanaf 1536 en in tweede termijn vanaf 1541 Calvijn steeds meer aanhangers te krijgen. En hoe krachtig zou zijn invloed in Frankrijk en in de Nederlanden worden? Om maar te zwijgen van Schotland en Hongarije. Luther en Calvijn: ze kenden elkaar, ze waardeerden elkaar. Calvijn, de jongere, voelde zich nauw aan Luther verbonden; hij stelde hem voor als 'de uitnemende apostel van Christus door wiens dienst in deze tijd het licht van het Evangelie werd ontstoken'. Toch zag Calvijn ook wel fouten in Luthers optreden en ook in zijn karakter. Het ging hem dan ook te ver om Luther te kenschetsen als de laatste Elia – alsof Gods hand verkort was en God na hem geen betere of ook maar zijns gelijke zou kunnen verwekken.

Maar we gaan nu eerst terug naar Duitsland.

Karel V had het in 1532 – wegens het Turken-gevaar – aan zijn broer Ferdinand overgelaten om met de Duitse Protestantse vorsten de Neurenberger Godsdienstvrede te sluiten. Deze vorsten hadden zich een jaar daarvoor verenigd als belijders van de Augsburgse Confessie (1530) in een bondgenootschap dat naar de plaats van oprichting (Schmalkalden) de Schmalkaldische Bond heette. Zij zouden voorlopig voor zichzelf én hun volk de 'vrije uitoefening van de godsdienst' ontvangen tot aan een te houden 'algemeen concilie', terwijl ze intussen wel militaire bijstand zouden verlenen in de strijd tegen

de Turken.

Welnu, een concilie kwam pas bijeen in 1545 in het **Noorditaliaanse** Trente en zou in de 18 jaar dat het bestond geen toenadering bewerkten tot de Reformatie. Maar eigenlijk had Karel V graag wat méér willen bereiken met zijn eigen 'concilies', namelijk met de door hem georganiseerde **godsdienstgesprekken** in resp. Hagenau, Worms en Regensburg (1540/1541). Maar resultaten werden er niet of nauwelijks zichtbaar. Het enige wat wel gevolgen kreeg was de bigamie van **Philips** van Hessen, waardoor de kracht van het **Schmalkaldisch Verbond** verbroken werd. Toen leek het een tijdlang bijzonder goed te gaan voor de keizer. Hij wist namelijk een stevige **vrede** met Frankrijk te sluiten, en de **Turken dreigden** ook niet meer, **terwijl** hij in de Nederlanden de laatste haarden van politiek verzet had weten te bedwingen door het hertogdom Gelre **aan** zich te onderwerpen (1543).

Kort **daarna** (1546) breekt de **Schmalkaldische** oorlog uit en weet Karel V heel **wat** overwinningen te behalen op de Duitse **protestanten**. **Hij** legt hen een Interim op, d.w.z. hij bindt protestantse steden en gebieden relatief **sterk** aan de roomse leer. Men zal daar weer moeten dansen **naar** roomse pijpen. Dat wordt voor **iemand** als **Martin Bucer** in Straatsburg te gevaarlijk en deze reformator wijkt uit naar Engeland, **waar** sinds kort de jonge **koning Eduard VI** regeert. Na een bijzonder grillig verloop **van** deze Duitse godsdienstoorlog – met in een sleutelpositie de zeer markante persoon **van** hertog **Maurits van Saksen – komt** het zover dat **Karel V** tot vrede gedwongen wordt. Dat gebeurt in Augsburg, 1555, waar de vrijheid voor twee **godsdiensten** – het calvinisme was uitgesloten! – wordt geregeld, en wel zo dat de onderdanen zich zouden schikken naar de wil van de regionale landsheer ('wiens land, diens godsdienst'). **Helaas waren** de Bourgondische

erflanden – waaronder de Nederlanden vielen – daarvan uitgesloten; daar werd de rechtspraak tegen de ketters op de oude voet voortgezet.

Tijdens de Schmalkaldische oorlog stonden eens Karel V en zijn veldheer de hertog van Alva in Wittenberg bij het graf van Luther. Deze leiders stonden toen op het toppunt van hun macht. Ze hadden de politieke macht van & Duitse protestanten eigenlijk gebroken! De Reformatie kreeg de doodsteek. Staande bij Luthers graf drong Alva er bij de keizer op aan het gebeente van de 'ketter' op te graven en te verbranden. Karel reageerde koel en zakelijk: 'Ik voer geen oorlogen tegen de doden, maar tegen de levenden! Verontrust de doden niet!'

Luther in de Nederlanden

De invloed van Maarten Luther in Europa is zeer groot geweest. Het klinkt zo simpel om te stellen dat de kaart van Europa, **oftewel** het aangezicht van Europa, in minder dan **een halve eeuw** grondig is gewijzigd. Maar het **is wel** degelijk zo. Puur kerkelijk is dat het duidelijkst aan te wijzen, maar ook **politië** en **maatschappelijk** waren de reformatorische **krachten** onmiskenbaar **sterk aan** de oppervlakte gekomen.

In grote delen van Duitsland zelf, in de Scandinavischelanden **ook**, waren het veelal de **vorstelijke** leidslieden die de reformatie **gunstig** gezind waren. Daarin vertoont zich een eigenaardigheid die we in Europa juist bij het Lutheranisme (en ook het Anglicanisme) aantreffen. Vorsten bepalen de **godsdienstige** gezindheid van hun **land(streek)**. Volkskerk-toestanden zijn dan niet te **voorkomen**. Om van andere nadelen maar te zwijgen.

Evenwel, niet alzo in de Nederlanden. Hier te lande was de landsheer niemand **minder** dan **Karel V zelf**, die met een veel **strakkere** hand dan in Duitsland, zijn centralistisch georganiseerde wil oplegde aan de

bewoners van de Lage Landen. Meestal wordt de persoon van deze heer der Nederlanden als de belangrijkste factor beschouwd in het antwoord op de vraag naar de betrekkelijk geringe invloed van het Lutheranisme in onze gebieden. Als tweede factor wordt vaak het strijd-bare volkskarakter van de Nederlanders **aangewezen**; die hadden in hun verzet tegen de Spaanse tirannie meer 'baat' bij het politiek meer **zelfbewuste** Calvinisme. Maar dan zitten **we al 20** jaar na de dood van Luther.

Interessant is het intussen **toch** te vragen naar de reikwijdte van het Lutheranisme in de Lage Landen. Welke **invalspoorten waren** er? Niet zozeer de grensgebieden, al is er in het Gelderse wel **het** een en ander gebeurd. De belangrijkste plaatsen voor Luthers invloeden waren de havensteden Antwerpen **m** Amsterdam. En juist vanwege de **negotie** hielden de plaatselijke autoriteiten in **deze** steden niet van ketterjacht. Desondanks is het **de** inquisiteurs in het zuiden **toch** gelukt het nog maar kort tevoren **geopen & klooster van** de Augustijner Eremieten te Antwerpen te **zuiveren** van ketterij. De abten van het klooster **kreeg** men niet. Het liep wel uit op de dood van de jonge monniken Hendrik Voes en Johannes van Esschen, 1 juli 1923, op de Grote Markt te Brussel. Bekend is het feit dat Luther **zijn** verbondenheid met de Nederlandse vervolgden uitdrukte in een door hem gedicht **troostlied**. Het laatste vers **er** van luidt (bij W.J. Kooiman): **Laat ze maar liegen, altijd door, 't Is vruchteloos ondernomen. Wij danken God de Heer daarvoor, Zijn Woord is weergekomen, De zomer staat nu voor de deur, de winter is vergangen. De tere bloemen breken door: Die dit heeft aangevangen, die zal het ook voleinden.**

Evangelisch-reformatorisch

Maar, zo **kan men** vragen, waren **deze** eerste martelaren van de Her-

vorming wel echte Lutheranen? Ik denk dat **we** met zo'n benaming moeten oppassen. Want we kunnen feitelijk niet goed nagaan of de Antwerpse monniken zich zuiver en alleen door **Luther** hebben laten beïnvloeden, dan wel dat ze ook door andere reformatorische krachten waren **aangeraakt**. Het is **daarom** voor de jaren '20 wellicht het beste een **wat algemenere** naam wals de 'evangelische' of 'reformatorische' stroming te hanteren. Pas later worden de nuanceringen scherper, te **beginnen** met de anabaptisten. Daarom rekenen we iemand als **Johannes Pistorius** van Woerden (= Jan de Bakker) die in 1525 om zijn religieuze opvattingen wordt gedood, ook tot de evangelischen of **reformatie-gezinden**. En hoeven **we** iemand als Wendelmoet Claesdochter van Monnikendam niet echt te rekenen tot de eerste doopsgezinde martelares; ze is in haar verweer tegenover de inquisitie typisch evangelisch.

Calvinisme in de Nederlanden

Het is een bijzonder treffend **gegeven** dat kort voor het sterfjaar **van** Luther de eerste 'ritselingen' van het Calvinisme merkbaar zijn **ge**worden in de zuidelijke Nederlanden. Dat **was** in Doornik, waar dominee **Pierre Brully** (hij **was** afkomstig uit Straatsburg waar hij **Calvijs** opvolger als **predikant** was) een gereformeerde gemeente **zou** leiden. Hij **was** in **Doornik** gestart in september 1544, maar werd helaas **gegrepen** en op 19 februari

1545 op de brandstapel **ter** dood gebracht. Het is denkbaar dat de **jonge** Guido de Brès tussen de menigte heeft gestaan bij deze executie. Hij zou na een tijdelijk verblijf in Engeland zijn werkterrein krijgen in diezelfde omgeving als Brully. Door zijn intensieve arbeid – en in toenemende mate gesteund door een grote groep **evangelieverkondigers** – zou de reformatie van Nederland een duidelijk calvinistisch stempel ontvangen.

Warbaffrige Ankunfft/Leben vnd Ende Luth.

ANNO CHRISTI.

Seins Alters.

1483		Doctor Martin der Hechgelart/ Zu Eisleben geboren wart.	
1497		Vnd da er alt war vierzehen jar/ Zu Magdeburg ein Schuler war.	t 4
1503		Darnach er zu Erfurt studiert/ In Magistrum er promouiert.	s 0
1508		Zu Erfurt in tin Kloster kam/ Augustiner Orden an nam.	2 4
1508		Ven Wittenberg schickte in der Ordn/ Da ist er ein Professor worden :	2 5
1510		Hernachmals auch zu Menlandt war/ War alt sieben vnd zwentzig Jar.	2 7
1511		Im Jar hernach / so bald zu hand/ War er zu Rom ein Monat lang.	2 8
1512		Darnach er auch empfangen hat/ Zu Wittenberg sein Doctorat.	2 9
1517		Wider den Ablass er da lert/ Des Babis aetwale er ganz vmbfert.	3 4
1518		Muß darumb zu Augspurg für stan Vorm Keiser Maximilian.	3 5
1518		Vnd auch vor des Babis Hechgelarten/ Die also seine Lehr verhorten.	3 5
1519		Zu Leipzig in der Fürstlich Stad Mit Ecken disputiert hat.	3 6
1521		Zu Wurmes auch auff dem Reichstag/ Bekand sein lehr on alle zag.	3 8
1521		Vor Keiser Carlen auch des gleich/ Darzu vorm ganzen Römischen Reich.	3 8
1525		Darnach die Katharin von Behn Hat er im zu ein Weib erkorn /	4 2
1525		Vnd sie genommen zu der Ehe/ Das that manchem Papisten wehe.	4 2
1529		Im Sacrament brr Zwingel ist/ Mit im zu Marpurg disputirt.	4 6
1539		Das rein Gottes wort gepredigt hat/ Zu Leipzig nach Herzog Görgen tod.	5
1546		Darnach seliglich zu Eisleben Beschlos er sein zeitliches lebn.	6 3
18. Febru:		Jung vnd auch Alt in hoch beklagt/ Sein Leib gen Wittenberg ward bracht.	
22. Febru:		In der Schlosskirchn begraben ist/ Ruhet ihund in JHEU GHEZET/ Dener gelert hat vnd bekand/ Gott geb vns auch ein seligs End.	
		A M E N.	

Een 16e-eeuwse jaartallenlijst van Luthers leven.

Perspectieven

Het zag er somber uit in Luthers sterfjaar en daarna. De kerken van de **Reformatie** hadden op het Europese continent **zware** tijden te **ver**duren. In al zijn landen stond **Karel V** op het toppunt van zijn macht. En daarmee was er volop ruimte voor de inquisitie.

In Genève was de libertijnse tegenstand tegen Calvin nog levensgroot; die zou pas gebroken worden in 1555. In de rest van Zwitserland gold een betrekkelijke rust, maar men leefde **nog** altijd onder voortdurende **roomse** dreiging. In Frankrijk was het eveneens risikant om 'réformée' te zijn, al stierf Frans I in 1547. Zijn opvolgers wa-

ren **echter even 'anti-réformée'**. Het dichtstbijzijndeland waar de Reformatie nog de beste kansen leek te hebben, **was** Engeland (Thomas **Cranmer**). Maar ook daar zou 'het woeden van de satan' voelbaar worden na de dood **van** Eduard VI **in** 1553. Zijn **roomse halfzuster** Maria (de Bloedige) herstelde de roomse orde zo lang zij kon; tot haar **dood** in 1558.

Pas met de **Augsburgse** Vrede van 1555 in Duitsland en de gematigdheid van de Engelse (Anglicaanse) **koningin Elisabeth I** vanaf 1558 kwam er meer stabiliteit in de godsdienstige verhoudingen in Europa. Daarin waren de Hugenoten-oorlogen in Frankrijken de Nederlandse Opstand tegen Philips II ernstige crisis-momenten. In ons land vormde de strijd om de vrijheid van de **kerk** een dominant moment in het gewapend verzet tegen de Spaanse **koning**. Vanaf **1572 kwam hier – met wisselende mogelijkheden –** steeds meer ruimte voor de verkondiging van het door Luther herontdekte Evangelie.

Met Luther belijden we de trouw van God **de** Heer, die Zijn Kerk **be- waart** en beschermt. Luthers **berij- ming van** Psalm 46 begint als volgt:

*Ein feste burg ist unser Gott
ein gute wehr und waffen
Er hilfft uns frey aus aller not
die uns ~~ist~~ hat betroffen.*

NU SLAPEN ALLE BOMEN

Nu slapen alle bomen,
ligt mens en dier te dromen,
de **wereld is** in rust.

Nu zoek ik voor het slapen
God **die** mij heeft geschapen,
zijn welgevallen welbewust.

Zon, waar ben jij gebleven?
De nacht heeft jou verdreven,
het donker, jouw rivaal.
Al is de zon verdwenen,
sinds Christus is verschenen
schijnt in mijn hart een zonnestraal.

De dag vergaat van verre.
Er bloeien gouden sterren
op **hemelsblauw tapijt.**
Zo bloei ik in de hemel
als God **mij** op zal nemen,
een bloem, van kwetsbaarheid bevrijd.

Het lichaam moegezworven,
de kleding afgeworpen,
verduren **niet** de tijd.
Maar **Christus** zal mij geven
een mantel, nieuw geweven,
het kleed van eer en heerlijkheid.

't Is goed de slaap te vatten,
het bed voor afgematten
gespreid, **een** open hand.
Eens zal de oude aarde,
een moeder die **mij** baarde,
mij bergen in een bed van zand.

Kom Heer, en overvleugel
mij met uw licht en vreugde.
Beheers het diep ravijn.
Als rovers mij **omringen**
laat engelen **dan** zingen:
dit kind zal onbeschadigd zijn,

Nun ruhen alle Wälder
Avondlied
naar Paul Gerhardt – 1648
Herdichting Ria Borkent – 1996
Melodie: Liedboek lied 365.

B boekbespreking

Als een zendeling die 30 jaar in hetzelfde gebied werkzaam was vertelt over zijn werk gaat iedereen rechtop zitten. Als diezelfde zending met een vlotte pen zijn herinneringen te boek stelt grijpen velen er gretig naar. Als weer diezelfde zending wars is van alle romantiek, met open oog voor de kale realiteit van ongelooft, met groot gevoel voor zelfrelativerende humor, gepaard met bijbelse ernst, dan worden lezers-oren rood. Maar als dan zo'n boek geschreven is met diepe, ontfermende liefde voor mensen, grote, kleine, zwarte, blanke mensen, dan raak je als lezer een stille getuige van een wonder. Het wonder van de genade van God die met nietige menselijke inzet mensen lostrekt uit de greep van zonde en ze bijeen brengt in de kerk van Christus.

Zo'n boek wordt zelden geschreven. 'Door Zoeloes gebloed' is er zo een. Geschreven door dominee Hans Vonkeman, zendeling van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Kampen, werkzaam in Groothoek, in Zuid-Afrika. Wie ook maar iets met zending te maken wil hebben, of ook mee-genieten wil met Gods optreden elders in de wereld, kan dit boek niet laten liggen.

Ontmoetingsboek

Het is geen geschiedenisboek geworden, je vindt er geen kaartjes in, ook geen foto's, geen statistieken of overzichten. Maar je vindt er mensen, levende mensen, met een levende zendeling die ze wil ontmoeten, ze horen, zien, kennen, helpen, overtuigen van Gods zorg ook voor hen. Daarom staan die mensen centraal, en zie je de zende-

ling er ook heen trekken, niet z'n vallen en opstaan, z'n blunders, z'n frustraties, ergernis, ongeduld, maar bovenal met mildheid, toewijding en aandacht, steeds meer op weg om Gods weg met deze mensen te volgen.

Een boek vol ontmoetingen. Vaak aan het graf, te midden van treurende, zweterige mensen, opgepropt in rokerige huisjes, rondom het stinkende lijk, waar mensen niet op kunnen houden om lied na lied te zingen. Om je geduld bij te verliezen, vond de jonge zendeling. Totdat hij ontdekte, wat de Embomensen al eeuwen wisten, dat je zo de rouw gemeenschappelijk echt werkt.

Of de ontmoeting aan het graf van een heiden, wat een uitgelezen gelegenheid leek om voor het eerst aan honderden begrafenisgangers het evangelie te verkondigen. Om dan met dank aan God in het hart huiswaarts te keren, maar dan door enkele oudere zwarte zusters vermaand te worden, omdat je zo, alleen al door je medewerking, voor het gevoel van de omstanders de ongelovige overledene de hemel in hebt gepraat...

Of de ontmoeting diep in de nacht in confrontatie met de 'isangoma', de priester van de voorouders en geesten, die zijn zwarte macht uitstrekt naar een vrouw van de gemeente. Met voor de zendeling als enige uitvlucht het regelrechte beroep op Christus om op te treden en uit diepe verontwaardiging de duivel tegen te spreken en weg te jagen. Zonder verder ophef, omdat 'men van een wonder geen wonder mag verwachten.' De werke-

lijkheid moet nuchter met het woord worden benaderd én beoordeeld.

Doorzicht in leven met God

Maar de ontmoetingen zijn niet evenzovele 'verhaaltjes'. Nee, stuk voor stuk zijn de hoofdstukken zendingsonderwijs van de eerste orde. Om je bescheiden plaats te leren kennen als zendeling, als kerk. tussen zoveel andere kerken, predikers en evangelisten. Tussen de goede en de kwade. Je leert de (zionistische) sekte kennen, die inspeelt op de behoefte van de mensen, dichtbij ze staat, maar ze daarom juist alleen laat. Je ontmoet de methode van zieltjeswinnen door omkoperij, opzettelijk, om de zending een hak te zetten. En als je eigen naam als predikant, en daarmee de naam van de kerk en van Christus zwart gemaakt wordt, wat dan?

Wat te doen als je ook vanuit de gemeente beschuldigd wordt dat je huis een beestenboel is, alleen omdat de vriend van je dochter ook bij jou blijft slapen? Hoe overwin je dan de achterdocht? En hoe blijf je dan, 'je kruut droog houden voor het grote werk van de zending'? Zo'n misverstand komt ook voor als 'Nederland' een cassette-handje met unieke afrikaanse muziek uitveegt, omdat men geen raad weet met die primitieve geluiden. Het concrete denken van de Zoeloes wordt schitterend getekend in de affaire rondom een door Vonkeman opgevoerde gefingeerde 'christelijke zuster' uit een andere plaats. Toen de gemeenteleden voor haar begonnen te bidden, merkte Vonkeman dat hij te ver was gegaan. Hij

kiest voor een radicale oplossing...

Hoe aangrijpend wordt ook het 'leven zonder vader' neergezet aan de hand van zuster **Fikile**. Maar net zo goed de ontdekking van het 'um-phafa'-takje waardoor duidelijk wordt dat iemand **moet** worden begraven op de plek **waar zijn geest** hem heeft verlaten. En de handleiding erbij hoe men deze geest weer tot rust kan brengen door **herbegraven**.

De verhalen over de **omgang** met de bijbel zijn bijzonder **inzichtgevend**. Waarom liep Jezus over het meer eerst het schip voorbij? Waarom mogen ook de kippen en boomen wel gedoopt worden? Waarom geen wierook in de kerk, terwijl andere kerken het wel doen? Met Vonkeman houd je je hart **vast** over de vele misslagen die ontstaan door gemis aan een bijbels raamwerk en een bijbelse **geschiedenis**-opvatting: 'Wie in Afrika nooit op die moeilijke geschiedscirkel is gestuit, is nog nooit écht in Afrika geweest.' En met Vonkeman moet je ook belijden dat de Geest leidt en het Evangelie **zichzelf** beschermt. En je put **moed**.

Bemoediging en pijn

Nog meer weten? Over de rol van het Westen in **Afrika**? Over de namen, en de veranderingen met de daarbij behorende overwegingen? Kostelijke pagina's vol kleine **waarnemingen** die getuigen van **een** diep ingedrongen zijn in de **Zoeloe**-cultuur, met het vasthouden **van** de lijn van het Evangelie. Vooral **zendelingen** die bezig zijn om op stap te gaan, waar ook ter wereld, zullen zichzelf **ontmoeten**, om zichzelf kunnen lachen, maar ook blij zijn met de bemoediging die door alle verhalen **doorspeelt**. Wat een onkrampachtige liefde voor mensen! **Wat** een gezegende gemeente aan wie God zo'n leraar **gaf**!

Ook komt de pijn in je op, bedenkend dat Nederlandse conflicten

ook lijnen **doortrokken** naar het **zendingsveld**, waardoor deze gemeenten nu niet **verbonden** zijn met ons, zoals het vroeger wel was. Dat ook vervreemding ontstond tussen gereformeerde zendelingen, waardoor de 'gaven' van Vonkeman (en zijn collega's) in onze (**zendings**)kring vaak ongebruikt bleven liggen. En je hoopt en bidt dat de '**Vonkemeni**'-kerken als christelijke kerken bewaard zullen worden, tégen modernisme en Schriftkritiek in, die via **sommige** opleidingen in Afrika ook de **voorgangers** bereiken. En dat ze **mét** de **zendelingen** en voorgangers de wegen tot **gereformeerde** oecumene in Afrika **zullen** vinden.

Zegene de Here de contacten die er op dit moment tussen de zendingen mogen zijn. **Wellicht** dat **dán** ook de terugslag naar Nederland heilzaam kan werken in het verlangen naar eenheid van kerken die Christus liefhebben! Want wie **begrijpt** waarom Vonkeman door **Zoeloes** geboeid werd, wordt er zelf ook door geboeid. Je komt niet meer los van de liefde die Christus aan **hén** en ons gaf en **geeft**.

N.a.v. Hans Vonkeman, *Door Zoeloes geboeid, zendingsontmoetingen in Afrika*, Kampen 1995, 138 p. ISBN 90-297-1293-7, prijs: f. 23,50.

G.J. van Middelkoop

M meegelezen

Samen op Weg gaat door

Eind **januari** besloot de zogenaamde trio-synode **van** de Nederlandse Hervormde, de **synodaal** Gereformeerde en de Evangelisch Lutherse Kerken, dat het proces in de **richting** van een samengaan van deze kerken moet doorgaan, ondanks de grote bezwaren die daartegen de laatste tijd zijn **gerezzen**. Het nog vaag protestantse Trouw gaf op 30 januari jl. daarop dit commentaar:

Samen op Weg, het samenwerkingsproces van **hervormd**, gereformeerd en luthers, waar tenslotte één protestantse kerk uit moet voortkomen, gaat d m . Dat is tenslotte toch **& ondubbelzinnige uitkomst** van de gezamenlijke synodevergadering **van** de drie protestantse kerken, die aan het eind van vorige week in **Alphen aan de Rijn** werd gehouden. Dat is een goede uitkomst in een **land waarvan** de **geschiedenis** laat zien dat het **scheuren** van kerken een **stuk makkelijker** gaat dan het verenigen ervan. Een goede uitkomst omdat het maken van een pas op de plaats, om over afblazen van het **samenwerkingsproces** nog maar te zwijgen, de geloofwaardigheid van protestants Nederland **allesbehalve** ten goede zou komen. En dat geldt dan voor zowel de leden van de verschillende kerken als voor de buitenwereld **die** dit proces gadeslaat, **voor** zover die buitenwereld het nog **kan** volgen. Als kerken het ergens van moeten hebben is het wel van **geloofwaardigheid**.

Het is **ook** een goede **uitkomst** voor het personeel van de kerken, **want** met de instemming van de **trio**-synode met het rapport over het inschuiven van de **arbeidsorgani-**

saties tot een federatief samenwerkingsverband, weten zij **ook beter** waar ze aan toe zijn. Immers, **afgesproken** is nu dat er in mei **duidelijkheid** zal zijn over de plaats van het toekomstige hoofdkwartier van de gezamenlijke **hervormd-gereformeerde-lutherse kerk**, en tevens dat er per 1 januari volgend jaar **duidelijkheid** is over de toekomstige organisatie.

De uitkomst mag tenslotte goed genoemd worden omdat de voorkeuren voor deze **triosynode** niet gunstig **waren**. Afgaande op de geluiden die er, vooral uit de Gereformeerde bond in de hervormde kerk, te beluisteren waren, was de verwachting dat het buigen of barsten zou worden op deze **gezamenlijke synodevergadering**. Uiteindelijk bleek er een muis te hebben gebuld en stemden slechts dertien van de 179 **synodeleden** tegen de **voortgang** van het fusieproces van de drie kerken.

Misschien **valt** daar voor de toekomst lering uit te trekken voor de voorstanders van Samen op Weg. Het misbaar van de **tegenstanders** mag groot zijn, **uiteindelijk** gaat het om **een** kleine minderheid die, als het een kwestie **van** buigen of barsten wordt, er **toch** voor kiest te buigen. Waarmee dan de Gereformeerde bond **met** de barsten **komt** te zitten.

Diepe vervreemding

Trouw toont weinig inlevingsvermogen voor wat de Gereformeerde Bond en andere orthodoxen in de Nederlandse Hervormde Kerk beweegt bij hun protesteren tegen de gevolgde **koers**. In De *Waarheidsvriend* van 1 februari jl. brengt dr. J. van der Graaf dit als volgt onder woorden:

Wat geen rol **meer** lijkt te spelen in de weging van het verzet tegen S.O.W. is, dat velen binnen de Hervormde Kerk het gevoel en de overtuiging hebben, dat de **kerk**, die beoogd wordt, niet **meer 'hun'** kerk zal zijn. Men zal niet op dezelfde wijze **als** binnen de Hervormde Kerk zich kunnen inzetten voor

'verbreiding en verdediging van de Waarheid', zoals al 90 jaar het oogmerk is van de Gereformeerde Bond. Alle **pleidooien** om de hervormd-gereformeerden in het proces mee te nemen zullen afstuiten op het feit, dat de kerk niet **meer** geworteld zal zijn in het hart, de liefde en het geestelijke leven **van** velen. Dat moet in een **tijd** van doorgaande secularisatie funest zijn. Zolang echter de Hervormde Kerk bestaat, **zullen** velen haar 'nochtans' **trouw** blijven, aan haar lijden en zich hartstochtelijk kwijten van hun roeping. De Heere z d Zijn kerk ook in de toekomst leiden. Zal er nog een geboonde **weg** naast de **heirbaan** zijn, waar de karavaan op verder trekt? Nu **knopen** zijn doorgehakt, voelen we ons door de **kerk** verlaten. Het gevoel van vervreemding gaat diep, heel diep.

Geen binding aan Bijbel en belijdenis

Meer **principeel** wordt de moeite van de Hervormd-gereformeerden **duidelijk** uit **een** artikel van ds. MA. van den Berg in De *Waarheidsvriend* van 18 januari jl. Het gaat ten diepste om de binding **aan** de Bijbel en de belijdenis. In de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland zal die binding niet alleen **feitelijk**, maar ook rechtens niet **meer** bestaan. In de huidige Nederlandse Hervormde Kerk wordt die binding **óók** steeds **meer** **uitgehoud**, maar de Hervormd-gereformeerde kon in deze: 'tot op het bot verdeelde kerk' nog steeds wijzen op de grondslag van Schrift en Belijdenis.

Hoewel ook dat steeds moeilijker wordt: de synode denkt anders over tuchthandhaving dan sommige **kerke**-raden. Bezwaarschriften tegen synodale besluiten worden afgewezen door de **Generale Commissie voor de behandeling van bezwaren en geschillen**. Op grond waarvan?

In haar **beoordeling** maakt de Commissie duidelijk hoe zij tot de **afwijzing** van de bezwaren is gekomen. Daarbij zijn **twee punten** van over-

weging, die duidelijk **maken** welk denken er in de **Kerk** als doorslaggevend dient te gelden. Ze luiden als volgt:

'3.2 Voorts is de verscheidenheid van uitleg en verstaan van de Schrift binnen de kerk een gegeven. De uiteenlopende manieren van uitleg en verstaan hebben met elkaar gemeen, dat aanvaarding van de juistheid van één methode van uitleg en van één wijze van verstaan meebrengt dat een andere methode van uitleg of een ander verstaan vaak minder volwaardig worden geacht.'

'3.3 Dit m g in het verband van het geheel van de Hervormde Kerk er echter niet toe leiden dat men het bestaan van die verscheidenheid negeert en uitsluitend rekening houdt met eigen opvattingen. Wie tot de Nederlandse Hervormde Kerk wil behoren m e t die verscheidenheid, hoe moeilijk ook, erkennen.'

Overweging 3.2 is als constatering een juiste. Inderdaad, er zijn in de **Kerk** verschillende wijzen van omgaan met en **verstaan van** de Schrift, die soms diametraal tegenover elkaar staan en elkaar uit kunnen sluiten. Er is, helaas, geen eensluidend spreken vanuit de Schrift. Dat is, waar het om fundamentele zaken gaat waar het geloof mee staat of **valt**, **de grote nood** van de Kerk. Er is meer aan de hand dan dat gelovigen vanwege de beperktheid van **hun** kennen uiteraard niet altijd dezelfde inzichten delen. Het gaat er ten diepste om dat de Schrift op dermate verschillende wijzen wordt gehanteerd, dat er geen gemeenschappelijk **verstaan** meer mogelijk is. Voor de een is het een inspirerend boek, waar men naar believe uit **putten** kan om het eigen verstaan **van** de waarheid te verhelderen of te illustreren. In **een** subjectief **waarheidsrelativisme** maakt **men** er selectief gebruik van. Voor de ander is de Bijbel het gezaghebbend Woord van **God**, waarvoor wij allen hebben te bui-

gen, en dat ons denken en doen in alle waarheid wil leiden. Het vraagt onze onvoorwaardelijke erkenning en **geeft de normen** aan, waarnaar God ons leven wil vormen naar Zijn bedoeling en tot Zijn eer. In beide gevallen **beroept** men zich op de Schrift, maar het is duidelijk dat er, behalve dat men de Schrift **nadrukkelijk** noemt, geen verdere overeenkomst is. Waar de een in geweten meent dat **een** bepaald gedrag door de Bijbel ondbelzinnig wordt veroordeeld, daar zal de ander, vanuit zijn moderne **waarheidsbeleving**, dit Bijbelse **geven** op zijn minst relativeren zo niet kritisch aan de **kant** schuiven. Hier ligt de wortel van alle verdeeldheid in de Kerk: de fundamentele onenigheid aangaande de Heilige Schrift.

De Commissie doet een terechte waarneming, maar daarbij blijft ze niet staan. Aan deze **waarneming** verbindt ze vervolgens ook de conclusie, dat we dit gegeven zullen hebben te aanvaarden.

(...)

Nu echter gaat ook de Commissie ervan uit, dat er verschillende **waarden** binnen de Kerk mogelijk moeten zijn, waarbij de een de ander niet mag uitsluiten. Met andere woorden, een spreken op de wijze van onze Belijdenis is volgens de Commissie heden ten dage niet meer gepast. Wij leven nu in een tijd waarin een ieder zijn 'eigen waarheid' heeft, waar **hij** naar een ander toe wel **van getuigen mag**, **maar** waar hij die ander met beroep op Gods Woord zeker niet aan houden **kan**. Elk beroep op de Schrift en op de Belijdenis wordt zodoende krachteloos gemaakt, omdat het immers **maar 'eigen** opvattingen' van mensen zijn. Nergens wordt in de beoordeling van de Commissie nog duidelijk dat er **een** grond is buiten ons gevoelen, waarop wij ons mogen beroepen, de Heilige Schrift, beleden als het betrouwbare en gezaghebbende Woord van God. Nee, de '**eigen opvattingen**' zijn de laatste instanties. Wie in overtuiging in de Kerk tracht om

anderen tot gehoorzaamheid aan de **Schrift** te roepen, die krijgt te horen dat hij zijn 'eigen **opvatting**' **niet** aan anderen op mag **leggen**. Zo is de situatie geworden in onze Kerk. Een **zorgwekkende ontwikkeling** wordt nu **met** zoveel woorden, **zelfs door** het hoogste rechtscollege, als **laatste** waarheid **aanvaard**. En wie het niet aanvaarden kan, die krijgt zwart op wit te lezen, dat hij eigenlijk **niet** in de Hervormde Kerk thuishoort. Immers, wil je tot de Nederlandse **Hervormde Kerk** behoren, dan moet je dit **waarheidsrelativisme** erkennen. Zo staat het er. Dat is nu eenmaal de orde van **ons kerk-zijn**.

Wat feitelijk was is nu 'recht' geworden

Waar komt dat toch vandaan, zo vraag je je onthutst **af: 'Wie tot de Nederlandse Hervormde Kerk wil behoren moet die verscheidenheid, hoe moeilijk ook, erkennen.'** Zo luidt het oordeel van de **Commissie**. Maar is zo'n oordeel wel in overeenstemming met het belijdend **karakter** van onze Hervormde **Kerk**? Ik kan de bewuste zin wel **begrijpen** als we in de plaats van 'de Nederlandse Hervormde Kerk' invullen: de Verenigde Protestantse Kerk van Nederland. Wie daartoe wil behoren, die zal de verscheidenheid moeten erkennen en aanvaarden. De confessie is daar immers niet meer dan een historisch document dat in de vitrine ligt. Men kan er met veel waardering naar kijken als naar een oud **document** dat in het verleden **een** belangrijke rol heeft gespeeld. Het is echter niet meer de verbindende en bindende **spreekregel van de Kerk**, waaraan wij **elkaar** kunnen houden.

Maar dat was de **belijdenis** **toch** ook **al** niet in de Nederlandse Hervormde Kerk?, zal iemand **tegenwerpen**. Inderdaad, feitelijk is de situatie in de **Hervormde Kerk** zo, dat het relativisme en pluralisme **regel** schijnt te zijn. De Belijdenis functioneert binnen de Kerk niet zoals het zou moeten. Sommigen zullen dat toejuichen, velen zien

dat echter **ook** als de diepe nood van de Kerk. Rechtens echter geldt in de Nederlandse Hervormde Kerk nog steeds het beslissende spreken van de Schrift en de Belijdenis, ook al is het feitelijk zo dat diegenen die de 'macht' hebben er anders over denken. In de VPKN echter, waarvan **we** in de beoogde nieuwe kerkorde de contouren reeds kunnen zien, is de situatie die feitelijk in de Hervormde Kerk – tot diepe droefheid van velen – bestaat, ook rechtens **een** feit. De 'nieuwe kerkorde' is immers niet anders dan een afdruk van de moderne **pluralistische kerk van de toekomst** waarin 'nu elk **zijn zin**' en 'leven en **laten** leven' de motto's zijn. Al was de **Nederlandse Hervormde Kerk** feitelijk in vele delen niet de belijdende gereformeerde Kerk die ze volgens haar grondslag zou moeten zijn, toch konden de gereformeerde belijders het volhouden – o.a. tegen kritische aanvallen van afgescheiden kant – dat **wat** zij 'de factor' niet konden bewerken 'de iure' toch in de **Kerk** geldend was. Dat kan in de **VPKN** echter niet meer worden gezegd, omdat de Belijdenis daar, nu niet alleen meer feitelijk maar ook rechtens, slechts als museumstuk aanwezig is.

Beroepen te Bedum: T.C. Zwarts te **Zuidbroek**; te Enschede-Zuid: D.T. Vreugdenhil te **Emmen**; te Goes: **P.F. Messelink** te Hoofddorp; te Oldehove: J. van de **Wetering** te **Bergentheim**; te **Schildwolde**: A. Boersma te Mussel; te Stadskanaal (**wijk Zuid**, tweede predikantsplaats): P.J. de Haan te Grijpskerk en Niezijl (Gr.); te **Waardhuizen** c.a. en te Wijnjewoude en Oosterwolde (Fr.): A.A.J. de Boer, kand. te Kampen.

Aangenomen naar **Lemele-Lemelerveld**: A. Bas, kand. te Alblasserdam die bedankte voor Eemdijk. Spreekconsent is door de classis Amersfoort verleend aan dhr. R.J. Meijer voor de duur van een jaar. **Adres: Van Spilbergenstr. 1B, 3814 VK Amersfoort, ☎ (033) 4755262.**

Beroepbaar: De kerkeraad van de Maranatha Canadian Refomed Church te **Surrey, BC, Canada** (zusterkerk van de Geref. Kerken), heeft bekend gemaakt dat **zendingspredikant** ds. P.K. Meijer vanaf 1 maart a.s. beroepbaar is. **Adres: Ereprijsstraat 12, 9404 KH Assen, ☎ (0592) 312718.**

Doctoraal examen: Aan de Theol. Universiteit te Kampen slaagde voor het doctoraal examen de heer J.L. Souman te **Kampen**.

Jubilea

Kampen – Zaterdag 10 februari jl. was het vijfenveertig jaar geleden dat **prof. dr. C. Trimp**, emeritus-hoogleraar van de Theol. Universiteit te Kampen, in het ambt werd bevestigd.

Cornelis Trimp werd op 18 januari 1926 in Amsterdam geboren. Hij studeerde aan de Theologische Hogeschool te Kampen en werd op 11 februari 1951 te **Twijzel** in het ambt bevestigd.

In 1955 **vertrok** prof. Trimp naar **Middelburg** vanwaar hij in 1962 vertrok om zich in Voorburg te vestigen.

Op 29 juni 1961 promoveerde C. Trimp aan de Theol. Hogeschool te

Kampen op het proefschrift: Om de *oeconomie van het welbehagen*.

Een analyse van de idee der 'Heilsgeschiede' in de 'Kirchliche Dogmatik' van K. Barth.

Prof. Trimp werd in 1967 benoemd tot hoogleraar aan de Theol. Universiteit te Kampen en deed daarvoor intrede in de gemeente te Groningen-Noord en wel op 22 maart 1967. Hij was daar werkzaam, nadat hij op 1 januari met emeritaat was gegaan vanaf 13 april 1970 tot 1 januari 1993 toen hij emeritus-hoogleraar werd.

Als leeropdracht kreeg hij de vakken homiletiek, catechetiek, liturgiek, poimeniek en diakonie.

Prof. Trimp liet diverse publicaties het licht zien zoals: *Ministerium*. En *introdutie in de reformatische leer van het ambt* (1982) en *Klank en weerklank. Door prediking tot geloofservaring* (1989). Verder was hij van 1956 tot 1992 medewerker, later redacteur, van het weekblad *De Reformatie*.

Ommen – Maandag 12 februari jl. was het 40 jaar geleden dat prof. **drs. H.M. Ohmann**, emeritus-hoogleraar van de Theol. Universiteit te Kampen, in het ambt werd bevestigd.

Ds. Ohmann werd op 5 maart 1928 in Staphorst geboren en studeerde aan de Thel. Hogeschool te **Kampen**.

Op 12 februari 1956 werd hij te **Zuidbroek** in het ambt bevestigd.

In 1962 vertrok hij vandaar naar de gemeente van Hoek, die hij in 1968 verwisselde voor de gemeente van **Dokkum**.

In 1971 werd hij hoogleraar aan de Theol. College van de **Canadian Reformed Churches**, waarna hij in 1981 terugkeerde naar **Dokkum**.

Daar ging hij met emeritaat om hoogleraar te worden aan de Theol. Universiteit te Kampen. In 1993 ging hij daar met emeritaat.

Toen prof. Ohmann predikant was in Hoek studeerde hij aan de **Rijksuniversiteit te Gent** (België) Oosterse taalkunde en geschiedenis.

Publicaties van zijn hand zijn o.a.:

Uit de kerken

Tellingen in de woestijn (over Numeri) en Het Hooglied – de koning te rijk.

Overleden

Hardenberg – Op dinsdag 13 februari jl. overleed op 82-jarige leeftijd ds. R.K. **Wigboldus**, emeritus-predikant te **Kantens**.

Roelf Klaas Wigboldus werd op 17 januari 1914 in Groningen geboren. Hij studeerde aan de Theol. Universiteit te Kampen en werd in 1941, na afgestudeerd te zijn, **hulp-prediker** te **Zevenhuizen** (Gr.), Groningen en **Nieuwesches** (resp.). Op 8 april 1945 werd hij in het ambt verbonden in de gemeente te **Stadskanaal**.

In 1949 verbond hij zich aan de kerk te Delfzijl, vandaar vertrok hij naar **Waardhuizen** c.a. (1968), daarna naar **Vlaardingen** (1972) en tenslotte in 1977 naar **Kantens**, waar hij in 1980 met emeritaat ging. Ds. Wigboldus was ook nog een tijdlang docent kerkgeschiedenis aan de (toenmalige) gereformeerde pedagogische academie te Groningen en na zijn emeritaat docent **Exegese Nieuwe Testament** aan de **Reformatische Leergangen** te Zwolle.

Persbericht

Financiële Steunverlening aan Theologische Studenten
Deputaten ad art. 19 K.O. van de Gereformeerde Kerken delen u mee, dat studenten aan de Theologische Universiteit, **Broederweg 15** te Kampen, die in **aanmerking willen** komen voor financiële steun voor het studiejaar 19% - 1997, een **aanvraagformulier** dienen aan te vragen bij de **contactdeputaten** van

hun particulier-synodaalressort. Deze formulieren moeten vóór 15 maart a.s. weer bij hen worden ingeleverd.

Houdt men zich niet aan deze datum, dan moet men voor de toekenning rekenen op een vertraging van drie maanden. Studenten die over het lopende studiejaar reeds financiële steun ontvangen, behoeven geen formulier aan te vragen.

De contactdeputaten zijn voor:

Groningen: P.J. Doombos, Schultingstraat 7, 9781 GA Bedum.

Friesland: H. Meijer, Bronlaan 10, 9101 VS Dokkum.

Drenthe: H. Rose, Lilienthalplein 17a, 9501 XP Stadskanaal.

Overijssel: R. Buitinga, Vrielinkland 73, 7542 LT Enschede.

Gelderland: Ds. H.E. Nieuwenhuis, Seringweg 69, 3852 GR Ermelo.

Utrecht: C.A. Nelemans, Sluisweg 37, 3751 BP Spakenburg.

Noord-Holland: D.A. Blok, Ranonkellaan 18, 1562 AT Krommenie.

Zuid-Holland: J. Rietveld, Waalstraat 40, 3363 CN Sliedrecht.

Zeeland/Noord-Brabant/Limburg: H.J. Meijerink, Van Broghelstraat 1, 5263 BK Vught.

Samenkomsten vakantie-seizoen

Harlingen – Stichting Gereformeerd Vakantie Centrum Terschelling heeft zich voorgenomen om in samenwerking met de Gereformeerde Kerk te Harlingen, het komende vakantie-seizoen plm. 50 samenkomsten te beleggen op Terschelling. Het betreft samenkomsten op Goede Vrijdag en Pasen, de zondagen van 28 april t/m 15 september en twee zondagen in oktober tijdens de herfstvakantie.

De samenkomsten zullen plaatsvinden in gebouw ET 10 te Midsland-Noord.

Predikanten die in deze samenkomsten willen voorgaan, of broeders die een preek willen lezen, worden verzocht contact op te nemen met G. Kruizinga, ☎ (0598)395733.

Samenkomsten Ameland

Evenals voorgaande jaren heeft de kerkeraad van de Geref. Kerk te Blija-Holwerd haar Commissie Ameland weer verzocht iedere zondag, ingaande 5 april a.s., tot en met de 'herfstvakantie', op een tweetal plaatsen op Ameland samenkom-

sten te beleggen. Deze worden gehouden te Nes en te Hollum.

Om verzekerd te zijn van de continuïteit van de samenkomsten, roept de Commissie nu reeds broeders op die hun vakantie op Ameland doorbrengen en voor willen gaan in de samenkomsten.

Zij worden verzocht zo spoedig mogelijk contact op te nemen met de secretaris van de Commissie: p/a J. Holtvoort, Veenslag 10, 7711 MH Nieuwleusen, ☎ (0529) 482055.

Aangepaste dienst

Zwolle – Op zondag 25 februari a.s. zal in de Opstandingskerk, Esdoornstraat, een kerkdienst gehouden worden die aangepast is aan verstandelijk gehandicapten. In de dienst, die om 14.30 uur begint, zal D.V.d.s. J. Hagg voorgaan. Thema van de preek: 'Bartimeüs', n.a.v. Marcus 10 : 46-52.

Gezongen zullen worden: Psalm 122 : 1, 3; Psalm 98 : 1, 4; Gezang 22 : 1, 5, 7; Gezang 3; uit de E&R-bundel: 171 : 1, 2, 3; 135 : 1, 2, 3; 208 : 1, 2, 3; 167; 153; 155. Verder 'Zegen ons Algoede'.

Curadomi

Organisatie voor thuiszorg

Curadomi is een jonge
particuliere organisatie
voor thuiszorg.

Ze onderscheidt zich door
haar christelijke levensover-
tuiging en prolife-zorgvisie.

Curadomi werkt landelijk,
met gediplomeerde en
ervaren verpleegkundigen
en ziekenverzorgenden.

Ook voor huishoudelijke
hulp kan Curadomi worden
ingeschakeld.

Curadomi biedt verzorging of
verpleging, ook 's nachts, in het
weekend of tijdens de feestdagen.
Het personeel is gespecialiseerd
in pijnbestrijding.

In veel gevallen wordt onze zorg
volledig gesubsidieerd.

Voor hulpaanvragen is Curadomi
24 uur per dag bereikbaar via het
centrale telefoonnummer:
0682-12340
(20 ct. per minuut)

Er zijn regiokantoren in: Arnhem, Geldermalsen (landelijk bureau),
Meppel, Ridderkerk, Rijssen, Waddinxveen (en binnenkort in Amersfoort).

Curadomi staat borg voor goede zorg!

